

Mr. A. Chudiak-60
19940 Goddard Ave.
Detroit, 34, Mich., USA

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК V.

КВІТЕНЬ — 1954 — APRIL

Ч. 51

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Скорупський В. — Поезії	1
Дубина І. — 3 листів, поезія	1
Лобода І. — Четверта осінь, уривок з повісті	2
Мисик В. — Весною, поезія	3
Рябокляч І. — Жайворонки, оповідання	4
Воронько П. — Дівоча пісня, поезія	5
Любченко А. — Щоденник	7
Діма — Степова красуня, поезія	8
Смілянський Л. — Золоті ворота, повість	9
Волиняк П. — Леонід Іванович Смілянський	9
Шерех Ю. — 3 критичного щоденника	12
Биковський Л. — Акад. А. Ю. Кримський	16
Павлушкова Н. — Моє слово про процес СВУ та СУМ-у	19
Волиняк П. — Помер Юрій Яновський	22
Розгін І., д-р — Всесвіт і людина	23
Полтава Л. — Алло, панове і товариші композитори! ..	28
Волиняк П. — Нова тактика канадійських комуністів ..	26

Рецензії. Бібліографія. Дописи. Нотатки.
Листування. Ілюстрації.

На першій сторінці обкладинки: Весною над Дніпром.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Неліпа В., Торонто	4
Яворська Галина, Вест Райд, Н. С. В. Австралія	4
Дербуш Микола, Міннеаполіс, США	2
Розгін Євгенія, Детройт, США	4
Штогрин Л., Міннеаполіс, США	1
Стратієнко М., Трентон, Нью Джерсі, США	1
Новохатський Я., Чикаго, США	1
Бойко Ф., Торонто	1
Садівничий Д., Клівленд, США	1
Кукса Віра, Вінніпег, Канада	1
Онішко С. А., Сітон Парк, Аделаїда, Австралія	1

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.
Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.00, піврічна: \$ 1.75.
США — річна: \$3.50 американських, піврічна: \$2.00 американських

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

A. Bondarenko, 123 Notting Hill Gate, London, W. 11.
England

Передплата в Англії: річна — 1½ фунта.

S. KRYWOLAP

Box 1586 M

G. P. O. ADELAIDE

South Australia

Передплата в Австралії: річна 1½ фунти.

В Аргентині: "Peremoha"
25 de Mayo 479 (26)
Buenos Aires,
Argentina.

Передплата в Аргентині: річна — 25 пезів.
піврічна — 15 пезів.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.

Address: Nowi Dni, Box 452, Term "A", Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. Printed by: The Basilian Press.

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Проф. П. Одарченко, Вашингтон, США	\$10.00
Кукса Віра, Вінніпег, Канада	5.00
Бобровський І., Джеймstown, Ont., Канада	2.00
Бойчук Андріян, Торонто	2.00
Федусь Іван, Торонто	2.00
Новохатський Яків, Чикаго, США	1.50
Іщенко М., Судбури, Ont., Канада	1.00
Шимко Василь, Торонто	1.00

З Австралії:

Онішко С. А., Сітон Парк, Аделаїда ...	1фунт і 5 шіл.
Скубій Г., Тулли, Клд.	10 шіл.
Через п. С. Яворського, Вест Райд, Н. С. В., Австралія:	
Яворський С., Вест Райд, Н. С. В. ...	4 фунти і 10 шіл.
М-н Гр., Сідней, Н. С. В.	1 фунт і 10 шіл.

Сердечно дякуємо всім поширювачам та жертводавцям, а особливо численним прихильникам журналу в Австралії, яких щораз більше, і які справді роблять велику допомогу в завоюванні австралійського читача, у поширенні в Австралії інших наших видань і в матеріальній допомозі журналу.

Редакція

НОВІ ПІДРУЧНИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ

1. П. Волиняк — **БАРВІНОК**, читанка для 2-ї класи, стор. 96, ціна \$1.00.

2. П. Волиняк — **ЛАНИ**, читанка для 4-ї класи, стор. 96, ціна \$1.00.

3. П. Волиняк — **ДНПРО**, читанка для 5-ї класи, стор. 112, ціна \$1.25.

NOWI DNI

Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada.

Л. ЛУНСЬКИЙ ОКУЛІСТ

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомогання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи

470 College St. W., RA 3942

**"ПАХНЕ МЕДОМ І ЖИТ-
НІМ ХЛІБОМ — ДРЕВНІМИ
ЗАПАХАМИ РІДНОЇ ЗЕМ-
ЛІ".** Так говорить письменник Волбшин

Якщо хочете пригадати свою батьківську хату і її запахи, то купуйте хліб, булки, всяке печиво тільки з української пекарні

Dempster's Bread Ltd.
1166-1168 Dundas St. W.
Toronto

Телефон: LO 1196

В. СКОРУПСЬКИЙ

* * *

Давно пішов від тебе я світами:
І хрест на грудях склавши коло брами,
І землю заховавши між узлами —
Бо звичаю такого вчила мати.
Чи краще від того щастить? — не знати,
Бо досі затискаю твердо руки
І боронюся вперто від розлуки.

Війна минула. Шпарко на поріг
Ступає муж і ожива хатина.
І знову днів той самий звичний біг:
І піт з чола і пісня повнодзвінна.

І знову на свободі — чин і туга.
Лише і досі ще не покарав
Ніхто цей світ за нарід, що попав
Самий в неволю, боронивши друга.

Кого ж, мій мужу, ставити на суд:
Загарбників, що на підбої йдуть,
Чи приятелів, сповнених облуд?

МОЄ СЕЛО

Верба весело йде над став,
І має річка, мов рукав,
І церковця, де горб за тло —
моє село.

Там всі хатини із вікном,
Де світу, що небес кругом.

Але й готуються хлоп'ята
На війни чи за плугом стати.

МОЛИТВА

Боже на деревориті,
Ти той сам, що у душі
Встиг Тебе я уявити.

Ти той сам, що в темній млі
Світом вдіяв час і простір,
І став мною на землі
Оживляти день свій шостий.

Дай прорвати у путі
Дня отого вічне коло,
Та нетворчій самоті,
Як і Ти, ставляти чоло.

УКРАЇНА

Вона не є лише у крові,
Не є теж у самій любові.
Вона в усім, що стало мною
І жити заставля собою.

Безсмертям — смерті не повинна:
Україна.

Зоря зійде: у парку я стежиною
Блукаю, втишуючи самоту;
Коли ж той парк мені тебе богинею
Пішле напроти зміж рідких статуй?

В. ДУБИНА

З ЛИСТІВ

Пригадав я рідний схід,
стежку придніпрову.
Ой, чого ж то місяць зблід
і загнувсь в підкову?!

Пропливають хмари літ:
чорні, білі, сині...
Я по кожній з них привіт
передав родині.

Плаче мати, шле листи
на чужі адреси...
А коли ж, синочку, ти
звідти обізвешся?

Повертайся. Ми живі,
мучимся в колгоспі,
Злидні в нас нові й нові,
сліз гірких удосталь.

Батько згинув. Боже мій...
пуста наша хата.
І молюсь я за впокій —
на хресті розп'ята.

Повертайся. Тільки ж ні, —
закатують, сину,
Не пиши й листів мені
в цю лиху годину.

Не пиши мені листи,
краще лиш привіти
Передай по хмарах тих,
що плывуть по світу!

60-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТА 40-ЛІТТЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЙОСИПА ГІРНЯКА

ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ І ДОРОГИЙ ЙОСИПЕ ЙОСИПОВИЧУ!

У день Вашого 60-ліття та 40-ліття Вашої театраль-
ної діяльності бажаємо Вам ще довгих років творчої
праці, сил та здоров'я!

Бажаємо Вам, як корінному березильцеві, разом з
Вашим творчим другом — О. Добровольською, про-
довжувати дорогі ідеї Ваших учителів — Леся Кур-
баса та Миколи Куліша, справжніх мистців великого
національного українського театру світової слави!

З молодістю ідеєю "Березоля" — вперед!

Редакція, співробітники та читачі "Нових Днів":

Ю. Бельський, М. Бінімовський, Ф. Бойко, І. та Б.
Велигорські, П. Волиняк, П. Волосевич, І. Гіряк, проф.
Г. Голинська, Ю. Головка, А. Гурський, С. Гуцуляк,
М. Дальний, Б. і Я. Зорич, А. Кандій, Ю. Карманін,
М. Квас, А. Кирплук, І. Клен з родиною, О. Ковбель,
д-р А. Козак, Я. Козловський, А. Крамар, В. Красло-
вель, І. Кубарський, Р. Лобай, проф. д-р Ю. Луцький,
Р. Маланчук, І. Менделюк, В. та Н. Мудрик, д-р В.
Муж, В. Неліпа, Ф. Одрач, Р. Паладійчук, С. Підгай-
ний, М. Площанський, Ю. Поченюк, Д. Пригорницький,
В. Ревуцький, Л. Ромен, У. Самчук, І. Сандул, І. Сер-
дюк, О. Смотрич, Я. Степовий, А. Тагаєва, М. Тагаїв,
О. Тарнавський, Ю. Триріг, інж. Д. Троян, М. Хлипавка,
П. Шадурський, В. Шелест, В. Шимко, д-р Шкурат,
інж. І. Янішевський.

Четверта осінь

(Уривок з повісти „Вовчий гай“)

...Жовтогріва осінь вихопилася з вічного яру босоногими вітрами, тріпнула буйною гривкою — затанцювала мінлива прозолоть, барвистим килимом солодкої втоми лягла на груди дрімливої землі.

Виглянув з небесної блакиті співець степу — жайворонок, подивився з жалем на землю: стелиться смуток по розораних межах і гайворонням чорніє рілля...

Зідхнув і обірвалася нитка чарівного щастя — почав похапцем змотувати в клубок недоспівану радість старезного степу.

Пливе, гойдаючись над степом, блакить; звужуються небокраї вагітними на сльози хмарами і дрімає під ними земля у захмеленій знеможі погамованої жаги — втоми.

Вечоріє. Напнявши намета аж до обрію, залягає ніч. Темінь. Нестерпуча туча безмежжя.

Жевріє небозвід, сіроокий ранок шкрябає в стіни намету, жвавий вітрець розмітає темряву — і знову височіють чубаті могили і плаче ковила туманами-росами, припадає срібними віями листочкй до грудей дідуганів-велетів.

Бреде рососою ранок, піднімається вище над степом і відступають поспішно небосхили і стелиться далечінь свіжа, як небо блакитна.

Позіхають глибокі яри туманами. Тихо.

Заспіва жалібно вітер, заплутавшись у шпичках тернини, вискотить переляканий з балки і покоїть спересердя широким полем погасле життя кураїни...

Застукає молотком чутливе серце сірого страхополоха і кинеться він скоками-пружинами через лани навперейми вітрові.

Вигляне сонце з-за хмари — засміється осінь у кучерях верб; шарпне вітер росу бурштинову — замерехтить вона дукачами перестиглого кохання, затріпоче листя крильцями метеликів і ляже, сплітаючися в осінню ковдру на замріану землю...

* * *

Не спиться Панасові. Цілу ніч він лежить у сирій, непривітній землянці — думає.

Шумлять (обшарпані вітром) дубчаки, оточивши землянку; гомонять, перекликаються верхи кремезних дубів: сплітаються осінні думи в лісовій пуці.

Гірко на душі Панасовій. Ще одна ніч заховала його думки. Блимає, задихається каганець, лише вогкість стін, гойдається в сивих квадратах переплетеного хмизу, кволе світло.

Невже кінець? Шашелями гризе наболілу душу настирлива думка. А може?.. Кострубата рука мимоволі підсовує догори стареньку шапку — з-під неї викотилася срібними обручниками старість і зупинилася на скибах побороженого чола.

— Та-а-ту... Та-а-ту... — Стогне ввісні молодший син Сашко. — Ой! Тікайте ж, тату!..

Панас підводить, тяжку від думок, голову.

— Бач і воно мучиться... Спи, сину, — тихо каже Панас, сідаючи ближче розпашникуватого столика.

Стогін поволі губиться в невиразному шамотінні, лише молоде тіло час до часу здригається від нерівного змагу...

Тремтить каганець; лягає світло розтопленою вощиною на змарніле обличчя Панасове і котиться рівчаком поміж берегами на змарніле обличчя Панасове і котиться рівчаком поміж берегами зморщків батьківська розпач.

Старий змахує сльозу рукавом полотняної сорочки — вона падає на дбайливо розчесану бороду й довго виблискує, ніби в густій сіножаті ранкова роса.

— Тікати? Тікати з своєї землі? Залишити на поталу кості батьків?..

— Боже милосердний... — Він розгинає дугу плечей, простягаючи з німим благанням руки. На них крутяться вузлуваті жили, ніби осіння лоза винограду на сухеньких стовпцях перелазу.

Невжеж... кінець у цій вовчій норі?..

— Дай сили... руки падають безпомічно на стіл, голос губиться в трикутнику двох стін, лягає молитвою на образ Божої Матері

Гуде дубовий ліс, крутяться жовтогарячі листки в розрідженому туманові; лягають знесилено на землю.

— Четверта осінь, — пригадує Панас, стискаючи скроні, — четверта осінь... За віщо?..

І пригадалось: ...Шуміли вітри у Херсонських степах. Ой, шуміли! Гнулися верби, дуби, верболози, але люди не хотіли більше гнутися! І танцювали баскі коні в кулетметних тачанках, щербилась сталь і реготався пугач серед темної ночі...

Минулося. Прощувів криголам. — Руки знову взялись за чепіги. Кляті руки...

А тепер уже й земля не твоя... Як же це так? Яким правом?... Думалося, — міркував далі Панас, — пересидить з синами в землянці зиму — промине хуртовина колективізації; власть, як казали, селянська. Як же їй проти своїх? Га?..

Посіпає селян, не вийде з того нічого путнього — облишить. А воно, бач, не так, як думалося!..

Не поміг дурман — голодом виморили!

Кажуть: “Стремо з лица землі!”

...Налізло всякої наволочі на наші степи аж з Ленінграду та й крутять землею, як циган сонцем, — розповідав Бабенко.

— Тату! Чого ви не ляжете? Спали б, — прокинувся Сашко.

— Від думок, сину, не втечеш. Не заховаєшся ввісні... Чув, як оповідає Бабенко, що зітруть нас з лица землі?..

— Завіщо? — аж сів від здивування Сашко.

— Не птичого ума це діло! — відрубав Сашкові старший брат Зінько, устаючи з ліжка.

— Отож, — вів далі свої міркування Панас, — непокоять мене думки за вас молодих. Ось і чет-

верта осінь. Доки ж сидіти нам кротоми в землі? Може б ви, того, йшли в світ?

— Хто його знає, чи не правду казав Бабенко, — продовжував Панас, любуючись синами, — мовляв, не всидимо ми довше у нашій землянці. Переорали межі — доберуться й до лісу.

— Не вірте йому, тату! — Тріпнув спересердя вороним крилом чуба Зінько. — Щось недобре віщує його облесна розмова. Продасть він нас, тату...

— Кажеш, продасть? — перепитав Панас, ніби не дочуваючи. — Добре, сину: береженого й Бог береже. Побачимо.

— Ану піди, Сашко, подивися, може й справді треба б сподіватися непроханих гостей у Вовчий Гай?

Накинув на плечі свитку Сашко. Зінько тицьнув йому в руки обріза; узяв, покосився на батька і, переломившись, зник у темній ямі підземного виходу.

— Ото я й кажу, — гарячкував далі Зінько, — продасть він нас сучий син! Треба було б сховати його, щоб і сам чорт не знайшов...

— Не квапся, сину, поперед батька в пекло: гріх брати на душу невинне життя чоловіка. Сусідом був нашим, зрадив зустрічі. Казав, що ніхто не міг би навіть повірити, що ми живемо в лісовій землянці.

Засовався нетерпляче Зінько під важким поглядом докору батьківських очей. Згодом, несміливо:

— А може б ми таки тікали, тату? Що? Отак би десь у город, щоб кінці в воду?

— Ех, старий я вже, сину. Задушить мене город. Понад життя люблю я простір степового безмежжя. Як же жити мені без землі, без степу?

— А може й правда твоя, Зіньку, — повагом роздумував Панас, — ви ще молоді, ідьте, про мене, і в город. А мені — не сила, сину.

— Та що це ви, тату? — Знову захвилювався Зінько, устаючи з ослону. — Хіба ж ми не ваші діти? Щоб ми...

— А я оце, — не дав докінчити синові батько, — знову цієї ночі ходив оглядати степ. Знівечили землю прокляті колгоспи. Орють — огріх на огріхові. Звичайно, не мила праця на відібраній землі. Та й господаря путящого кат має. Такто...

Найшов я лопату на картоплині та й копав нею аж за північ. Добра земля, масний чернозем... Та що з того?..

— Щось довго немає Сашка, — згадав, немов ненароком, Зінько.

І наче у відповідь затупотіло щось над земляною, а за хвилину виглянуло з посірівшої ями отвору перелякане Сашкове обличчя.

Він тяжко відсапнув, ледве тримаючись на ногах від скорого бігу.

— Тату! Йдуть...

— Хто йде? — рвонув, наче обценьками іржавий цвях, скрипучий голос Зінька.

— Міліція... Бачив. Оточують ліс. Біля Чортової балки вершники. Радяться.

— Продав чортів син! — заскреготав зубами Зінько. — Чуєте тату? Чого ж ви сидите?

Мовчки підвівся Панас. Глянув: метушиться Зінько по землянці, викочує кулемета. Набиває патронами кулеметну стрічку Сашко.

— Кінець... — майнула думка, розпеченим залізом лягла на старечі груди. Тремтяча рука накреслила широкий хрест, опустилося тіло, зігнувшись у колінах.

Глянув Зінько на батька, кивнув Сашкові. Мент. Зігнулися брати, ніби вросли по коліна в землю.

Зашаруділи засмаглі уста і тихо поплила під землею гаряча молитва Всевишньому.

Навіть цвіркун і той припинив, а ще недавно щось собі вицвіркував на покуті. Слухав, вицікував?!

Підвівся старий: гробова тиша проковтнула життя землянки. Виросли за плечима сини грізними тінями.

Затріщав каганець, кинув останній жмут світла на застиглі чеканням цегляні обличчя, догоряв.

— Амінь! — зітхнули старечі груди. — Амінь! — вирвався клекіт з неспокойних грудей позаду, ударив з розмаху по обплетених стінах, майнув відбитим відгомном і зник у темному проході землянки.

Обернувся Панас, подивився на синів: танцює завзяття в чорних очах непокірного Зінька, страх і цікавість зустрілися в свіжих пролісках Сашкових.

...І майнула молодість блакитними шляхами, зазвонили дзвони підків на роздоріжжях, виглянули волоски з жита — заграла кров, збунтувалася в жилах і не впізнали сини рідного батька.

Скаче вітер ярами, долинами, змітає куряву з могил-літописів:

— Зустрічай же мати-осінь синів непокірного степу!..

Б. МИСИК

ВЕСНОЮ

Сумні отвори вулиць,
парканів перія.
Далеко простягнулась
доріженька моя.
Зове щодня, щоночі
іржанням молодим.
Чи хочу, чи не хочу,
а йду... у гул і дим.
Весною віє вітер
і сніг уже сочить.
Набрякли чорні віти

І виють уночі
могутньо, переможно!
І в дальньому вікні
так блимають тривожно
покинуті вогні.
Оглянувся, а вітер
шапку зрива...
Шумлять глухим привітом
десь дерева...
— — — — —
Камінна огорожа
облуплена. Трава.
І даль весни погожа,
і тиша снігова.

О роки, я ніколи
так ярко не горів!
Стара камінна школа,
зелений сон садів,
кущі бузку рясного,
невпинні гули дня.
О, скільки на підлогу
веселого вогня
нам сонце розливало.
Як в тихому вікні
задумливо кивали
дрімливі ясені!..
Пробігли роки — ріки,
весела течія.
Та у душі навіки
сховав те сонце я.

— — — — —
О, літ ясне узлісся,
дитинства тихий сад.
Лиш тропи простяглися
покручені назад.

Дивлюся я у поле,
і манить зір мене:
моя, немов, додолу
схилившись, мати жне.
На пальцях кров чорніє,
і жар, і тиш кругом.
І сонце б'є у вії
розпеченим серпом.
А день такий погожий,
повітря — мед густий.
Дивлюся і не можу
очей я одвести.
Стежки шумлять. О, роки,
О, хвилі у полях.
Попереду широкий,
широкий, рівний шлях,
Закусює вудила,
несе мене, не жде.

1926 р. ..

(“Культура і Побут” — ч. 13, 1926, додаток до
“Вістей ВУЦВК”, Харків.)

Іван РЯБОКЛЯЧ

ЖАЙВОРОНКИ

Іван Рябокляч — невідомий ще нашому емігрантському читачеві, бо за даними Української книжкової палати він видав першу свою книгу уже після 1946 р., себто по війні. Ця книга зветься “Золотисячник” і вийшла вже трьома виданнями загальним накладом 65 тисяч примірників.

Це оповідання не належить до творів “великої літератури”, це — звичайне легке оповідання журнального типу, яких у нас на еміграції дуже бракує. Містимо ми його не тільки тому, щоб знайомити читачів з нашими письменниками в окупованій Україні, а ще й тому, щоб нагадати їм, що в Україні весна і що російський окупант таки не вбив у наших людях людяності.

Ред.

Денна зміна заступає о шостій.

А Юрко встає о п'ятій.

Можна, звісно, не поспішати — трактори гудуть зразу ж за городами, — це яких-небудь десять чи п'ятнадцять хвилин ходу. Але Юркові не сидиться дома. Він і снідає похапцем, і за столом сидить мов на жаринах, не в миску дивлячись, а все в вікно та в вікно.

Мати сердиться. Знає, ой уже знає — хіба може мати не знати? Еге! Пошукайте таку матір! — кого ото з раннього ранку пантрує так його око.

— Снідай! — удавано грізно гомонить вона. — На цілісінький же день ідеш. А весняний день — то не день, а чисто тобі сорок днів до купи зведених. За такий день наїздишся на тракторі...

— А мені байдуже. Навіть забуваю, чи снідав уже, чи тільки думав снідати.

— Байдуже!.. Тобі все байдуже! І не снідав би, і не обідав би — бачу, бачу, не турбуйся! — аби лишень... аби лиш ту, як її... Надю побачити.

Юрко похлипується крихтою, натужно кашляє, наливаючись кров'ю, схоплюється з-за столу.

— Таке скажете!.. При чому тут Надя?.. Ну, я пішов.

І мерщій до порогу.

Мати затримує його на порозі, насильно тиче в руки, в кишені по пиріжку, по два; хотіла б іще покласти щонебудь, так хіба ж удержити? За порогом уже!

Тепер до вікна припадає вона і довгим, люблячим поглядом проводить сина з двору й далі, поки видно.

А він попростував собі на вулицю, через вулицю в берег... І все такий же удавано веселий. І все такий же невдавано нашорошений. Іде прямо, а “рівняється” десь вліво, туди очі стріляють.

Ага! Он воно що — і Надя з свого двору випурхнула...

Ось вони йдуть берегом навперейми одне одному. Ось стежки їхні зустрілися, в одну злилися — так і в житті буває.

І пішли, пішли поруч: вона зліва, він справа; вона трошки нижча, він трошки вищий; вона в зеленій тілогрійці, синій спідниці, сірій пуховій хустці — весна весною, а берегитись треба! — і в гарненьких чобітках; а він в зеленій фуфайці, синіх штаних-шароварах, у картузі — хіба ж його вговориш, щоб іще шапку який раз надів? — і теж у чоботях.

Перейшли берег і стежкою вгору, вгору — за село...

— Здорова, чорноброва!

— Здоров, білобров.

— Як спалося-лежалосся?

— І спалося добре, і спалося непогано.

— Що сниться весною хлопцям — знаю. А от що сниться в таку чудесну весняну ніч дівчатам — уявити не можу.

— А ти вгадай.

— Вгадати? А що ж, давай спробую. Снилось тобі... Снилось тобі місяць! Ясний-ясний! І такий

великий-превеликий, ну — як колесо ХТЗ*), не менший.

— Піх!

— Снівся тобі залитий місячним сяйвом пишній-препешній весняний сад.

— О-о! Ну, ну, далі.

— А в саду під розквітлою яблунею гарненька така лавочка, з спинкою, щоб було на що обіпертися... А на лавочці — ти. Тиха, лагідна, усміхнена... А біля тебе... А біля тебе... біля тебе один симпатичний хлопчина. От тільки хто саме, не скажу, вгадай.

— З якої речі! — обурюється Надя. — Мій сон і мені вгадувати?

— Яка ж ти! Я вгадую — спробуй і ти.

Надя щось змірковує і, ховаючи усмішку, починає вгадувати:

— Лютчик?

— Тю! Чого ради? Звідки?

— Моряк?

Веселість починає зраджувати Юркові.

— Ні. І не моряк.

— Ну хто ж, хто — танкіст?

Кілька кроків Юрко йде мовчки. Тільки дихання його стає глибшим. Тільки обличчя його міняється — то беручись плямами, то розливаючись блідістю. Нарешті рука його несміливо тягнеться до її руки, а губи ледь-ледь ворухнуться й шепчуть:

— Я... я біля тебе, невже не догадаєшся?

Мов сполохана перепілка, Надя шарпається, кидається вбік.

Так і йдуть на відстані: він по вузькій польовій доріжці, вона по самій бровці зелених врун.

— Надю! — шепоче Юрко, доганяючи.

— Перестань! Пе-ре-стань!

Голова в Юрка важчає, спина сутулюється. Обурена і ніби ображена, Надя крокує попереду. Прибитий горем, Юрко не має сили наздогнати її; не має сили і відстати.

За їх спинами, у глибокій тіснуватій балці, між одягнених у зелений серпанок верб і ще голих, але вже живих, напружених садів, зводячи в холодне ранкове небо сині стовпи диму, біліє село, де росли, де виростили...

А перед очима — широкий, неозорий степ: ліве крило — в лискухих зелених врунах, праве — в лискухих свіжозораних ріллях.

А ген там за сивою лінією степу грає сполохами невидиме ще, але відчутне вже сонце. Проти нього, якраз над ним, у зеленому небі золотяться, просвічуються легкі, мов пара, білі хмаринки... А ще вище, у самому зеніті, і не тільки в зеніті, а скрізь — дзвенить, перегукується, переливається незліченний, незрівнянний хор — хор малих, сірих, срібних дзвоників — жайворонків!

Гай, гай! Хіба є хто на світі, щоб раніше від них зустрічав схід сонця у степу!

— Ви ще промінь, тільки промінь, тільки промінь бачите. А я — сонце! А я — сонце! А я — сонце!

І сірі, тремтливі крильця раптом спалахують,

*) ХТЗ — Харківський тракторний завод. У розмовній мові так часто зовуть трактора цієї марки.
Ред.

загоряються ширим, червоним золотом.

— Надю!.. Надю!.. — шепоче Юрко.

— Ну?

— Ось слухай. А мені... всю ніч...

— Ти що — не снідав?

— Снілася... снілося оте все, що я тобі розказував. І... і рядком з тобою — я...

Надя спалахує, хутко нахилиє гарненьку чорнобриву голівку — чи то щоки загорілі, чи очі блискучі приховує.

Але вже наступної хвилини говорить навмисне грубавато:

— Снілося, снілося!.. Може тобі ще що снілося?

— Більше нічого, — широко відгукується Юрко.

— Тільки сад, такий ото, та місяць. Тільки ти, така ото, та я...

Надя знову спалахує вся, навіть хустка збилася на плечі, але говорить вона так само грубавато, ніби навіть роздратовано:

— Не мороч голову!

— Ти сердишся? — упалим голосом запитує Юрко. — Але ж це тільки сон...

— Ну і мовчи собі! Не цікаво мені твої сні слухати. Сон!.. Знайшов чим хвалитися!

— Ну... розкажи ти. Мені твої сні цікаво знати.

Надя зводить до купи брови, мовчить. Потім на щось відважується.

— Розказать? Добре! Слухай же. Снілося мені...

— Так, так...

— Не заважай! Снілося мені, що ми з тобою орали. На заході сонця бригадир заміряв мою ділянку і каже: "Молодець, Надю! Знову сто п'ятдесят! На першому місці". А я питаю: "А Юрко?" А він: "А-а, що там Юрко! Сто десять! А чому? Та тому, що він у нас ні се, ні те. Одне слово — нерішучий!"

Пустотливим і в той же час сполоханим оком вона крадькома косить в його бік. Але Юркова голова вже похнюпилася і замість відповіді з грудей його виривається лише тяжке зітхання.

Села позаду вже не видно. І тракторів попереду ще не видно. Ніде нічого. Ніде нікого. Тільки їх двоє. Тільки її та його гарячі серця. Та

Платон ВОРОНЬКО

ДІВОЧА ПІСНЯ

Вийду ніччю до води —

Ой, Дунай-ріка

Ой, поля мої, сади —

Юніст гомінка.

Я нічого не таю —

Все віддам — бери.

Первоцвітами в маю

Застелю двори.

Тільки, любий, щоб навік.

Тільки назавжди.

Подивись, який потік

Синьої води.

І любов моя така,

Бережи її.

Ой, шумить Дунай-ріка,

Як літа мої.

сонце попереду — зійшло? Коли воно вплигло? Лише секунду тому воно ж іще томилося за лінією обрїю... І ще щось є. Але що, що? Ага, он що — передзвони жайворонків.

“Та-ак. Все ясно. Вона ніколи, ніколи не дума про мене. А я.. я дурень...”

Юркові стає жалко себе. Він іде мовчки, не дивлячись ні вдаль, ні вгору, ні вбоки, і не бачачи нічого й під ногами.

У голові збуджено роїться одне:

Не думати! Не думати! Не думати!

Не думати?.. Про Надю? Про оці пустотливі, найближчі, найдорожчі в світі очі? Гай, гай! Це просто смішно! Не думати про неї — це зовсім неможливо. Про неї все-все довкола нагадує. Про неї і вруна ось шепочуть: сіяла, сіяла, сіяла... Бо ж і правда: вона тут сіяла. До неї й рілля усміхається: орала, орала, орала... На неї й сонце вказує! Бо саме така — тепла, лагідна, усміхнена — снилася йому вона.

Юрко випростовує плечі, підводить голову, напружуючи ніздрі, набирає повні груди цілющого степового повітря. Але видихує тихо, повільно — бо насторожується, бо прислухається: а як же жайворонки? Про кого вони так ото виспівують-співають?

Хо! Про кого ж іще: про неї! Про нього! Про їхню першу, ще не відкриту, соромливу любов...

— Надю! Про що співають жайворонки?

Надя усміхається, зводить погляд в глибину високої блакитної безодні, прислухається.

— От послухай, вони не просто щебечуть. Вони слова якісь вимовляють...

Надя зупиняється. Ловлячи ритм, вона якусь мить напружено мовчить, потім тоненьким, співучим голосом повторює слідом за жайворонком;

— Де я, де я, де я? Чи ви бачите? Чи ви бачите? Ні, ні, ні! Ні, ні, ні! Високо я! Високо я! Заздрите ви мені? Заздрите ви мені? Так, так, так! Так, так, так! Ну і заздріть! Ну і заздріть! Мені що до того! Мені що до того!

Юрко зблід.

Невже? Невже їй і справді вчуваються такі ото нікчемні, непотрібні слова?

— Ну що? Еге ж так? — лагідно питає Надя, дивуючись з його похмурості.

— Абсолютно нічого схожого! Як день і ніч! — з досадою кидає Юрко.

— Пробуй сам. Точнісінько так! От побачиш! — упирається Надя.

Зачеплений за живе, Юрко зупинється, ненароком бере її за руки — Надя й сама не помітила цього руху і не висмикнула рук — і всім своїм еством, мов би аж витягуючись вгору, вслухається в чарівну мелодію.

— О! Чуєш? Чуєш? — шепоче він, ніби голосне слово може сполохати невидимого співця.

— Ну що — не моя правда? Не моя? — стоїть на своєму Надя.

Зводячись навшпиньки, Юрко ловить ритм і ніжним-ніжним голосом, майже пошепки, вторить слідом за жайворонком:

— Чи ви любите? Чи ви любите? Ні? Ні? Ні? А от я люблю! А от я люблю! Міцно! Міцно! Міцно! Покохайтесь і ви! Покохайтесь і ви! Так, як ми! Так, як ми! Так, як ми! Міцно! Міцно! Міцно!..

У роті в Юрка пересохло. Він сам злякався того, що сказав. Але ту він помічає, чиї руки у його руках — притягує Надю і довго-довго, міцно-міцно тримає її біля своїх грудей...

А над степом пливе, зводиться вгору дуже, ласкаве, все на світі пробуджуюче весняне сонце... А довкола, як спільник його, як голос його, дзвенить чарівна, призивна пісня:

— Чи ви любите? Чи ви любите? Чи ви любите?

— Люблю... Люблю!.. — задихаючись, рвучи голос, хрипить Юрко. — А ти? А ти?.. Надю! Надієчко!..

Надя мовчить. І не рветься, і не тулиться. Вся припинилася, зачала, напружилася... І страшно їй, і радісно; і не знає, що відповідати на той його страшний шепіт... Тільки в пісні жайворонка вчувається ясна, радісна, єдина відповідь: “І я! І я! І я!”

— Ну, годі! Буде! — каже вона, схаменувшись. І виривається з його обіймів. — Знаємо вас! Чи на довго?

— Надю! Надю! — збуджено вигукує Юрко. Гарячі, жадібні руки його знову тягнуться до її вже не таких полохливих, уже трохи приручених рук.

Стоячи проти неї і тримаючи її руки в своїх, він говорить, не говорить, а виголошує, вигукує те, що само рветься, вилітає з серця:

— Не віриш? Так от: клянусь цим днем! Цим небом! Цим сонцем: на все життя! На все життя! Клянусь! Клянусь!

Десь зовсім близько, ніби нагадуючи про початок зміни, загуг, заспівав своєї земної, басовитої пісні трактор.

— Юрасю, пішли, — каже Надя. — Нас робота жде.

— Пішли, Надю, швидше, — відповідає Юрко. — Я ж сьогодні хочу впорати більше за тебе...

— Давай. Тільки дивись, щоб не відстав.

Погойдуючи з'єднаними руками, вони йшли і йшли степовою доріжкою — обоє молоді! Обоє хроші! Обоє щасливі!

Іх обох пестило тепле сонце...

Ім обом співав чарівний, сріблотонний весняний хор:

— Все життя любіть!

— Все життя любіть!

— Все життя!

Передплачуйте! Читайте! Поширюйте!

“ПОРОГИ”

перший літературно-мистецький журнал на американському континенті.

В “ПОРОГАХ”

друкують свої праці українські поети, письменники, мистці та вчені.

В “ПОРОГАХ”

друкуються переклади кращих літераторів світу.

Річна передплата в Канаді і ЗДА \$3.00.

в Канаді:

Замовляти:

Nowi Dni, Box 452, Term. A. Toronto, Ont., Canada.

ЩО ДЕННИК

3. IV. (1944)

Рух у Сяноку сьогодні ще сильніший. Цілу ніч хурчали мотори великих авт (тут, біля готелю підвищення — вони переключають швидкість), а вдень майже безконечна валка задріпаних обшарпаних, маскуванням заляпаних вантажних машин і причеп. Крім того, довжезні валки підвід — очевидно, з Поділля, — хатні лахи, жінки, діти, копці з курами, халабуди, а в очах людей утоми і злість. Тяжко це бачити. Згадав я 1920 р., Тетіїв, утечу населення від Будьонного. Україна в останніх десятиріччях тільки те й робить, що кочує: роки визвольної боротьби, голод 1932-33 рр., переселенський примусовий рух в рр. 1936-37, примусовий рух на Донбас, на Дніпрельстан робочої сили, масові арешти й рух на північ до таборів, нарешті ця війна — рух на схід (примусовий), рух на захід (примусовий), знову назад, знову вперед, витомлювання сили людської, занепад духовий, зневіра, озлучення, байдужість, відчай, — душа народу геть пошарпана, зранена, витрачена. Народе мій! Який же ти безталанний. Але ти й сильний, ти виключно сильний і життєздатний, бо інший народ на твоєму місці давно вже витратився б до краю й саме існування його стало б проблематичним. Ти ж не тільки витримуєш всі ці смертельно-грізні іспити, але й раз-у-раз демонструєш свою волю до життя (і то життя самостійного), стверджуєш себе. Хай брови нахмурені й уста затиснуті від страшного болю, однак, ти не падаєш безпорадно, а навпаки — якраз у тих обставинах намагаєшся підвестись. Чолом тобі! Я схиляюсь перед тією мужністю, що бачу не тільки за виразом не тільки скорботи, але й завзяття, але просто — люті. Народе мій, тепер я, досвідчений в багатьох твоїх злібностях, хотів би найбільше привітати твій грізний гнів.

Новини сьогодні: відібрано назад Станиславів, Копичинці і, здається, Чернівці. У Львові життя знову переходить на нормальні рейки. Видано, нібито, наказ усім громадянам, що залишили працю та втекли, негайно повернути до своїх робочих місць. Починається, нібито, велика німецька конрофензива. Але все це поки що — чулки, офіційно не potwierdжені. У готелі, де я зараз живу, є своєрідний і примітивний клуб. Це — кухня. Тут сходяться найрізніші люди звідусіль. Серед горшків, під шум розпаленої плити, де вариться кільканадцять обідів, під крик і плач дітей, під безнастанне хлопання дверей, відбуваються передачі найсвіжіших (повірмо!) чуток і точаться іноді запеклі але безглузді дискусії. Це місце притягує сюди навіть багатьох мешканців міста — поважні навіть люди заходять вечорами до цієї кухні, щоб почути новини від свіжих переїжджиків людей та заграти в шахи чи в карти при такій нагоді. Оригінальний, досить затишний, не позбавлений свого позитивного значення і можливий хіба що тільки в українців клуб, — мовляв, посидіти вечорком на сусідській призбі чи на колодах.

А речей нема. Д-а вчора поїхав до Львова. Ле-

сикові кашель зменшився, зате коліт з'явився. Моя хвороба завдяки промиванням і сякий-такий дієті дається менше відчувати, але не минається, бо мені бракує і тепла, і відповідних харчів, і належного спокою, хоч назовні я намагаюся бути спокійним.

Приїхала Оля Куліш — дрібненька, дріботлива. В. йде до дивізії СС "Галичина" — нарешті знайшов себе. Мати десь тут на селі, її Оля хоче забрати, коли улаштується. Цікаво: від перших днів зустрічі з цією родиною, днів нової для мене ери, днів дуже цікавих і дуже тяжких, — я раз-у-раз на найважливіших переходах у моєму житті зустрічаюся з цією родиною. Гуровичу, чи десь там тобі гикається? Чи згадуєш ти про нас? Чи доведеться ще нам з тобою зустрітись, любий мій, мудрий Гуровичу? Жаль... (пропускаємо тут два рядки рукопису, які особисто М. Куліша не стосуються. Ред.)

Читаю комплет "Нового Часу" й „Неділі" за кілька років. У лікарні прочитав усе, що було в НТШ про Зимовий похід, Холодний яр і взагалі визвольну боротьбу 1918-20 рр. У тому числі й „Літопис".

Сьогодні снівся (але якось смутно) В. І. Сімович. Не можу точно пригадати. У пам'яті сьогодні раз-у-раз виникає картина його похорону. Я був тоді спочатку в церкві св. Петра, де лежало тіло, потім провів на Личаків. Дуже холодно було. Я страшенно змерз. Бачив тоді чимало знайомих, але віддалік. Добру промову виголосив Кубійович і погану — представник студентства. Але справа не в промовах. Я стояв осторонь і стільки ж знайомих моментів побачив із свого ж „Вертепу"! Цей величезний натовп, що зібрався навколо могили, все ж таки, як мені здавалось, занадто був перейнятий своїми буденними інтересами (особливо під цю тривожну пору), занадто був він земним, щоб належно, справді сердечно виявити свій жаль за Василем Івановичем. Бачив я це і в виразах обличчя і чув у безнастанних буденно-примітивних перешіптуваннях довкола. "Ванітас ванітатум..."

5. IV. (1944)

У кімнаті страшенний холод. Уже п'ять днів не топлять у грубі — палива нема, кажуть. Але я певен, що паливо є, тільки хазяї ощаджують, тим більше на мені, від якого їм жодного прибутку не видко. У кімнаті холодніше, ніж надворі, бо тут давній холод, що застоявся в цих взагалі не ogrітих мурах. Так холодно, що й читати не можу. Холод дуже впливає на мою хворобу, посилює її. Вже третій раз (через день) вонітую квасами. І вранішні промивання шлунку не допомагають, і дієта, і ліки. Потрібно поза всім тепло (а це й грілка на живіт) — нема! І дитина мучить з своєю перестудою. Правда, хлопчиків вже лекше, ліки все ж таки допомагають і режим: уже тиждень він не виходить надвір, вдень сидить весь час у кухні, де тепло, а на ніч лягає лише півроздягнений та добре вкривається. Я беру його собі під бік, щільно пригортаю, сам трохи

мерзну, аби його нагріти і вночі ще більше не застудити. Все ж таки хазяї (та й сам І... передусім) могли б поставитися з більшою увагою і співчуттям до цього нещасливого батька з хворою дитиною і не збідніли б вони, коли б хоч трошки на ніч протопили. Хіба ж я не заслужив, щоб мене, тим більше після тяжкої хвороби, трошки уважніше поберегли. Але... обиватель, міщух, тим паче галицький є дріб'язковою, дуже відсталою людиною — покидьком суспільства, просто кажучи. Боже мій! Всього лише кілька відер вугілля на ці кілька днів, що я тут іще буду, — що ж це значить у порівнянні з тим, чого я все ж таки вартий, або що ж це важить у перспективі тих подій, які насуваються і, можливо, одного дня геть знесуть і це вугілля, і цю кімнату і самих цих хазяїв. Западливість, скнарність, короткозорість, чи, простіше кажучи, відсутність внутрішньої культури й шляхетності. Ще краще, докладніше на власній шкурі пізнаю жакливу вдачу більшості "єдинокровних братів".

Сьогодні бачився з проф. Кубійовичем, що приїздив у якихось справах до місцевого комітету. Тепла, приємна зустріч. Він, безперечно, порядна людина, тільки йому не слід цілком переключатися на державного урядовця. Уся його вдача, як мені здається, тяжить до кабінету науковця. Але, безперечно, у цих умовах у Галичині, як голова УЦК, він зробив і робить чимало, заслуговує, отже, на вдячність. Радить мені їхати до Криниці, оселя там функціонує, а він цими днями там буде і попередить, щоб мені забезпечили місце.

Я вже тиждень тому на всяк випадок послав листа з попередженням до дирекції оселі.

З Криниці приїхав О. Ващенко, щоб тут купити картоплі. Там — голод і взагалі надзвичайно тяжкі умови.

Речей нема, і Дж. нема. Рух біженців через Сянок безнастанний. Життя день-у-день дорожчає. Хоч у кухні-клубі запанував погідніший настрій і точаться увесь час розмови про контрнаступ, який розпочинають німці. Послухати: яка наївність, відсталість, іноді легковажність, іноді кумедний переляк! Неповноцінні, дуже обмежені люди. І часто селяни, які сюди теж заходять, бувають розважніші, мудріші, ніж оця закутова інтелігенція.

У "Краківських Вістях" — коротеньке але дуже промовисте повідомлення: більшовики склали угоду з Японією, на підставі якої весь Сахалін забирають назад росіяни. Добрих союзників придбали собі німці! Чутка ще ніби Чан-Кай-Ши дав більшовикам 10 мільйонів китайців до їхньої армії. І що ніби більшовики хочуть прорватися на Мадярщину та обійти Карпати. І що ніби німці вже кинули проти більшовиків кільканадцять свіжих дивізій. І взагалі... ні чорта не розбереш, слухаючи інших. Покладатись треба і можна тільки на власні здогади, власний розум.

Читаю з чималим задоволенням „Історію України“ Максима Славінського (праця на правах рукопису). Цю працю слід було б видати великим накладом для нашої центральної України — для масового життя.

(Далі буде)

ДИМА

СТЕПОВА КРАСУНЯ

Вийшла в степ гуляти Ганна,
Бо сьогодні можна, — свято.
А в степу повітря п'яне
Вітер розгойдав крилатий.

І хитається сп'яніло
Трав зелених шовк хвилястий,
Хто ходитиме невміло, —
Може впасти...

Тільки ж Ганна побороти
Те повітря, — силу має.
Йде Ганнуса, аж напроти
Парубків три виступає.

Підійшли до Ганни близько,
(А вона вже супить брови)
Уклонились Ганні низько
І почали таку розмову:

Каже перший, той, що справа,
Каже ніжно і ласкаво,
Усміхаючись до Ганни:
— Скоро вечір вже настане,

Чи не матиме Ганнуса
Страх додому повертатись?
— Ні, — сказала, — не боюся.
І не хоче розмовляти.

Каже другий, той, що зліва,
Поглядаючи лякливо...
Чи йому також відмовить?
Бо ще й досі супить брови.

— Може Ганна чує втому?..

А не близько ж їй додому.

Він стежками некрутими

На руках її нестиме,

Принесе під саму хату,

Тільки б Ганна захотіла.

— Ні, — сказала, — в мене сили

Вистачить самій добратись.

А між брів похмурі зморшки

Не розправились, не хочуть...

Очі сині, як волошки,

Хлопцям голову морочать.

І чека цікава Ганна:

Що ж то третій їй промовить?

Але третій, — ані слова...

В очі глянув — і зів'янув.

І не сміє від любови

Степовій красуні мовить,

Що про неї тільки й дума,

Що немов туманом, — сумом

Оповіті дні і ночі...

Що про неї тільки й мріє...

Він казати їй не хоче,

Все одно бо не зуміє...

Та Ганнуса серцем чулим

Все, що думав він, відчула.

Усміхнувшись спершу трошки

Очі сині, як волошки,

Потім тепло заблищали,

Як ніколи і нікому...

Ганна третьому сказала:

— Проведи мене додому!

ЗОЛОТІ ВОРОТА

І. 3 першої глави

Я вийшов з лісу і незабаром прийшов на берег ріки, чудової могутньої ріки, з рясно-зеленими горами на тому боці і великим містом на них. Довго не можу я відвести погляд від міста, про яке чув я від своїх батьків і дідів, про яке співали вони в своїх перейнятих журбою піснях, сидючи на призьбі похиленої хати в моєму селі.

Це вони, пісні і казки коло батькової хати, коли сонце поволі скочується з верха найвищої тополі на нижчу, потім на ще і ще нижчу, примусили мене, тоді ще зовсім малого хлопця, записатися собі, що я ступлю на його вулиці і площі, що я прийду до нього назавжди.

І ось тепер я стою і дивлюся, і почуваю його могутню владу над собою, і розумію, що вже не вернуся під батькову стріху, що я назавжди в його владі — цього міста на зелених горах. А коли над містом пропливає повільна пухнаста хмара, мені здається — місто мріє чудовими снами про давню і вчорашню славу.

За водою іде пароплав. Сновигають на палубі люди. Ось він уже проти мене. Пропливає. Плеще колесами, наче сполоханий лебідь крилами. Тоді я скидаю солом'яного чабанського бриля і довго

вітаю його. Відгукається дужим басовим гудком. А я, діставши з торбини паляницю й цибулю, смачно обідаю, схвилюваний і надхнений.

Хвилі, гори, місто, блакить — і я з торбою, у якій хліб і цибуля.

Я можу вдатися до першого-ліпшого рибалки, і він перевезе мене. Я можу пройти трохи за течією — там є довжелезний і незграбний дерев'яний міст. Але я хочу, щоб цей день залишився в моїй пам'яті на все життя. Я хочу увійти до міста незвичайно й урочисто, неначе довгожданий подорожанин із далекої, славної мандрівки.

І я знаходжу інший, чудесний міст, який скидається на тонку сталеву мережку або дивну хвилю, що хлопнула на той берег та й застигла в своїй переможній величі. Міст незакінчений, його клепають, він дзвенить.

Дивлюся на нього, зачарований. А що, коли наважитись першому перейти цим мостом? Адже його вже закінчують.

Сотні майстрів клепають на фермах, що сягають переможними арками в саме небо. Сотні молотів не спиняють і на одну мить свого ритму — і міст велично дзвенить. А недалеко їдуть возами тисячі людей. Вони їдуть у степ і ліси — і, пев-

Леонід Іванович Смілянський, повість якого друкуємо (в скороченні), народився 1904 року в Конопі на Чернігівщині в родині робітника-залізничника. Освіту здобув в Київському інституті народної освіти (Університет ім. Т. Г. Шевченка). Початок літературної діяльності Леоніда Смілянського припадає на 1925 рік.

До головніших творів Л. Смілянського належать: книга оповідань "Нові оселі", повісті "Машиністи", "Мехзавод", "Периферія", "Михайло Коцюбинський", "Софія" (тепер вилучена), "Золоті ворота" (тепер вилучена), роман "Євшан-зілля", повість "Сашко", "Сад".

Треба взяти до уваги, що вся довоєнна творча продукція Л. Смілянського в Україні тепер замовчується. Доказом цього є факт, що у зведенні Української книжкової палати ("Вітчизна", ч. 10, 1953 р.) про довільську творчість Л. С-го зовсім не подано даних — ніби він до війни і в час війни не видав жодної книжки, хоч про всіх інших письменників такі відомості подано (скільки книжок і загальний наклад їх).

Так само твори Л. С-го не удостоїлись перекладів на російську мову та мови поневолених народів. Тільки єдиний твір його перекладено на російську мову — повість "Михайло Коцюбинський" — і видано дуже мізерним на ті умови накладом: 30 тисяч примірників (Матеріали Української книжкової палати, "Вітчизна", ч. 6, 1953). Українською мовою ця повість видана накладом 15 тисяч прим. На інші чужі мови твори Л. С-го за даними Всесоюзної держ. бібліотеки іноземної літератури (днів. "Вітчизна", ч. 1, 1954) не перекладались зовсім.

Та не зважаючи на фактичний бойкот творчості Л. Смілянського в Україні і в цілому СРСР, постать цього письменника мусить цікавити українського читача, хочби тому, що Л. Смілянський разом з В. Сосякою — Любіть Україну, О. Кундзічем — Україн-

ська хата, покійним уже Ю. Яновським — оповідання На ярмарку, роман Жива вода, М. Рильським — Мандрівка в молодість, перша редакція Слова про рідну матір та інші), І. Сенченком — Його покоління, О. Довженком — сценарій Україна в огні, Л. Первомайським, А. Малишом — цикл "Україно моя" та поема "Полонянка" — був під сталим і найгострішим обстрілом у повоєнні часи. Його повісті "Софія" та "Золоті ворота" в Москві і в Києві кваліфіковано, як вияви українського націоналізму у найяскравіших формах.

Характерно, між іншим, що Л. Смілянський не дуже то зважав на цю критику і свою повість "Золоті ворота" передруковує кілька разів: другий раз у 1949 році, а третій — у 1952 році.

Ми користуємося при передруці її з видання 1949 р. (Л. Смілянський, "Повісті і оповідання", в-во "Рад. Письменник", Кпів, 1949) і подаємо її, за браком місця, трохи скорочено. Не вважаємо за можливе і потрібне аналізувати цей твір нашого визначного письменника, бо певні, що наші читачі самі зуміють вичитати з нього саме те, що автор там хотів сказати і сказав. Про комуністичну критику цього твору читач докладніше довідається з "Нових Днів" ч. 21 (стор. 20-25) і ч. 34 (стор. 24-25).

Просимо тільки врахувати, що найнещасніша істота у світі є український радянський письменник: влада його лає за його **малу** відданість їй, а народ — за його **велику** відданість владі.. І будьмо милосердні та не помагаймо нашим письменникам в Україні передчасно вмирати.

Ми давно вже намагалися познайомити наших читачів з цим твором, але не мали змоги, бо дістати його десь у Канаді і США було неможливо — комуністична агентура за наказом з Москви подбала про цілковите вилучення цього твору з обігу. Добув нам текст його проф. П. Одарченко, за що складаємо йому найщирішу подяку.

П. Волинняк

не, в кожного з них серце сповнене того дзвону. Вся країна чує, як гуде, дзвенить над могутнім Дніпром сталевий міст.

А я згадую оповідання мого мрійника-батька — увечері, на призьбі, під тремтячими тополями: "Повісимо над ріками мости, щоб від серця до серця був прямий уторований шлях..."

Я підставляю плече під залізну бантину, що несуть майстри, і чую, як хтось позаду весело гукє: "А, здоров, земляче!" І всі сміються привітно. І я з ними.

Я працюю разом з усіма, аж поки дзвенить рейка — на відпочинок. Тоді я беру свою торбу, в одного з майстрів — тютюну на цигарку, і йду своєю дорогою — до міста, що дзвенить сталлю і пахне свіжою сосною стружкою. І я — перша людина, що пройшла по новому мосту між обома українськими степами, як між двома серцями. А за моїми плечима — яких вісімнадцять літ, а поперед мене — несходжена ще моя молодість.

І коли тополева алея на горі розкрила обійми, як мати, і переступив я грань заповідного міста, моя торба за плечима — з хлібом і цибулею — здається мені прапором переможця. А проте, це, певне, тільки гра моєї фантазії, що, власне, й принесла мене сюди на своїх крилах.

Я зійшов на високу зелену гору. Місто предків гремить назустріч. Оглядаюсь назад і довго стою. Всевадний Дніпро, і мости, і ліси наче оповиває вже голубий сон, і здається все це тільки малюнком... Махнув рукою Дніпрові, моему знайомому і другові, та й полинув назустріч своїй молодості.

II. Аскольдова Гора

У думках давно вже я низиваю її другом. За світле хвилясте волосся, за її соняшний сміх, за радісні думки і теплі небесні очі.

Вона перекидається з човна, щоб рукою зачерпнути дніпрові води. Потім бризкає водою над човном, і срібло розливається з її долонь на місячну стежку. Я кладу весло на човен і він спинається, як зачарований місяцем, тишею, сонним нерухомим плесом затоки. Крислаті, буйні верби кидають коротку тінь на воду.

Мар'яна замріяно співає, і все навколо немов би прислухається.

Ця ніч ясна збиралася для тебе

І для тебе це срібло розлила...

Може, це про мене?... Чим схвильована і чому тремтить її голос? Їй вісімнадцять літ і, можливо, її хвилює ця всевадна ніч, яку не можна спинити хоч на одну хвилину, на одну мить стримати її плін, щоб і роки наші спинилися на хвилину.

І я теж зачарований і не в силі взяти знову весло. Ми обоє отруєні червневим зіллям. Північ давно минула і нам би вже пора вертати, але... Київ заснув, заллятий місячним чаром, і на тому березі в луках кричить самотньо якийсь птах, і ми обоє розуміємо, що не багато таких ночей буде даровано нам.

Тихим і трохи тремтячим голосом співає Мар'яна.

Скільки пісень у нашої молодості!

— Мар'яно, — кажу я, нарешті, — подивіться на Київ!...

Я кажу це таким таємничим, таким не своїм голосом, що в усякий інший час вона неминує здивувалася б. Але зараз — ні. Вона розуміє і мовчазно дивиться на місто. У неї артистична натура й чула, вразлива вдача. Вона зворушена. Довго не може одвести погляду від місячних гір і тихих садів, і вирізьбленого на горах барокко. Її уста щось шепочуть, зовсім тихо. Можливо, мені здається, але я немовби чую слова її улюбленого поета:

В неба чистім, прозорім конверті

Я маленький наївний лелека...

Мар'яна не співає вже; вона тихо вимовляє, майже шепоче вивчені напам'ять рядки. І Дніпро, і Київ, і вірші Сосюри в устах дівчини — наче сон.

Сьогодні інститут, де ми разом вчимося, закривається на літо. Завтра я проведу Мар'яну на пристань, і дніпрові хвилі віднесуть пароплав аж у херсонські степи. Ми ще не говорили одне одному про наші почуття, і нам тяжко розлучатися.

— Знаєте, — раптом промовляє вона, — приїдьте до нас на Херсонщину.

Я радий.

— Ні, Мар'яно, я працюватиму ціле літо. Але уявіть, як я бажаю побувати у вас на селі!..

— А я думаю... — промовляє вона тихо, але риба сплескує коло самого човна, дівчина сполохано здригається і вже не закінчує думки... Та мені приємно, радісно.

Ми разом дивимося на місто в найурочистішу хвилину, коли глибоко і хвилююче ясно відчуваєш велич його минулих і сьогочасних днів. Хвилина ця зріднила нас обох, здружила доброю юнацькою дружбаю.

Ми довго стукаємо до сторожа, що пильнує човнів. Треба здати човен. Нарешті доглядач прокидається; він довго бурчить і лається собі під ніс. А ми сміємося. Нам весело, що тільки ми не спимо, що тільки ми бачили допіру Київ — казку, Київ — сон, і тільки наші почуття не сплять, як нічні квіти.

Потім ми йдемо на гору серед кущів і дерев, і нам приємно почувати втому, спинитися і трохи перепочивати. Вже й місяць втомлено плутається десь у деревах збоку. Від землі йде теплий дух, і стежками блукають пахощі полину, черебцю, бур'янів. Над нами за Аскольдовою могилою тихо спить Печерськ.

Якесь нічне звіря шелестить у кущах, і Мар'яна злякано стискає мою руку. Крізь легкий одяг я відчуваю теплоту її плеча.

Стучать закохано і дико

Її вишневі чобітки...

Тихо і напівжартома вимовляє вона слова свого поета.

Аскольдова гора висока. Втомі не раз спинає нас. Серед дерев і кущів, серед квітів і якихось загадкових шелестів ми сідаємо на лаву відпочити. Зрештою, вранці нам уже не йти до інституту, ми вільні і можемо зараз не поспішати. А завтра ми розлучаємось...

Я придивляюсь до Мар'яни. Мені здається, во-

на теж не має наміру поспішати. Наспівує одну пісню за одною і на всі мої запитання жартівливо, граючись, відповідає співом. Вона захоплюється піснями Леонтовича. Від Мар'яни навчився і я його мелодій, і ми часто разом співаємо.

А червнева ніч уже на спаді. Ми не помічаємо, як закотився десь у деревах і горах місяць і по-стало світання. Над срібним плесом дніпровим колишеться пухнастий килим, і повз нас уже лине хвиля прохолоди. Мар'яна не співає. Ранок застав нас несподівано за віршами й піснями; ми прихилиємось одне до одного.

Її підстрижене під хлопця волосся — на моїх плечах, воно трохи лоскоче мені скроню. Своїм обличчям я відчуваю, як палають долоні Мар'яни.

III. Народження

Мар'яна — моя дружина. Ми одружилися торік навесні перед закінченням інституту. Райком ЛКСМ не відпустив її на село. Ми залишилися в Києві. За цілий рік по нашому одруженні я мав змогу бути разом з дружиною півтора-два місяці.

Зараз минають останні дні весни. Від січня я вперше дома, в Києві. Застав Мар'яну вже в лікарні. Моя дружина має подарувати мені дитину. Як був, навіть не переодягнувшись, я помчав до неї. Звичайно, мені не дозволили її побачити. Я ледве вблагав чергову сестру і передав Мар'яні записку. На моєму папірці вона написала відповідь: їй тяжко, біль виснажує, але залишилось на її думку, кілька годин... Просить прийти на ранок.

Вона думає — мені вистачить терпіння на цілу ніч!...

Я йду в своє приміщення. Я голодний і втомлений. Взагалі, мені пора добре відпочити. Я вже давно не спав більше, як чотири години, та й то не зоночі. Зате перша колгоспна весна в районі, де я був уповноваженим, була завершена добре. За кілька днів у цій нашій кімнатці ми сидітимемо вдвох з Мар'яною. Ні, втрох. Адже тоді нас буде троє. Я розповідатиму їй. Вона дещо чула про боротьбу з бандитизмом у моєму районі. Чи знає вона, що не раз стріляли і в мене — вночі з-за ліси і крізь вікно з обріза. Але що більші перешкоди, то дужче вдоволення від роботи.

За півгодини я знову лишаю кімнату. Ми живемо на вулиці Леніна. Ще не зовсім темно, на тротуарах тісно. Старі каштани вже цвітуть. Вони нагадують засвічені гігантські жирандолі.

Зустрічаю Мар'яниних подруг.

— Ну, як?

— Можна поздоровити?

— Син чи дочка?

Я безпорадний і не знаю, що відповідати. Я прощаюся швидко і поспішаю до автомата. Дзвоню до клініки, чергова сестра відповідає: "Ще ні, але скоро... можливо на ранок..." Значить, дружину чекає ще ціла ніч, — жаклива, можливо небезпечна для її життя!

Я не знаю, куди себе дівати. Поспішаю вулицею, немов у мене негайна справа. Потім, також поспішаючи, вертаюсь, на розі хвилину думаю, дивлюся на ліхтарі, що допіру засвітилися, і йду

знову блукати без мети. А в мозок немов хто встромляє розпечену голку — зараз, у ці хвилини, вона там, у клініці, хапає запаленими устами повітря, і руки її вклякають у пружне тіло матраца. І ми всі тут безпорадні, зовсім, зовсім безпорадні!

Я думаю про те, що в суспільстві, яке ми будемо, матері не мусять приходити до свого щастя через муки й страждання. Там не повинно бути мук.

Я роздивляюся навколо. Через площу від мене — величезний Михайлівський монастир. Звичайно, колишній. Тепер тут ціле студентське місто. Жив тут і я. Приємно згадати, як уранці поспішаєш з чайником до апарату "Титан" по окріп. Це тут у одній з тисячі кімнат жили подруги Мар'яни; у них я й познайомився з нею.

Зайшов на подвір'я. До кого ж піти? В кімнаті, де рік тому я жив, залишився мій приятель — історик Сергій.

І ось уже добру годину я сиджу в кімнаті Сергія і його товаришів. Раз-у-раз відчиняються двері і заходять або виходять студенти. Обсіли мене. Літні вакації ще не почалися, і молодь не вертала цього року додому. Її цікавлять події на селі. Слово "колективізація", наче електрична іскра, раз-у-раз спалахує в нашій розмові. Я був на селі з самої зими, і мені заздять. Мене запитують про все, до найменших деталей. Знаходять студента родом з того району, де працював я. Прибігає, розпитується про знайомих і родичів. Розповідаю знову заради нього.

Скоро закінчується навчальний рік, і більшість студентства роз'їдеться по селах. Вони вестимуть далі розпочату цієї зими велику справу. Вони будуть самі учасниками подій, про які ось тут розпитуються в мене. Ми — покоління, виховане Жовтнем і віддане революції. В цій відданості наш зміст і в ній сенс нашого життя. Коли б з усіх ідей нашої епохи ми здійснили тільки колективізацію, нам і тоді б вистачило слави на тисячу літ.

...В Старокиївській аптеці знаходжу автомат. Якийсь громадянин з величезним букетом білого і фіолетового бузку намагається по телефону впівголоса в чомусь умовити свого знайому. Він дуже веломовний, букет не відповідає його поприщеній фізіономії в японських окулярах, з рожевим великим носом. Я розумів його знайому. Мені подобається букет, не подобається фізіономія і зовсім ненависна його пласка красномовність.

Нарешті дочекався. Дзвоню. Знову чергова сестра. "Ще ні, але незабаром... Можливо на ранок". Розчаровано вішаю трубку. Попереду ціла ніч блукання.

(Продовж. в наст. числі)

ФАРБИ

і

ТАПЕТИ — (WALLPAPER)

Власник: ОЛ. ОХРИМ

купите найліпше в

METROPOLITAN PAINT & WALLPAPER CO.

795 Dundas St. W. — EM. 4-6597

Toronto, Ontario

3 КРИТИЧНОГО ЩОДЕННИКА

5. ОБРАЗ СВІТУ: МІЖ СНОМ І СТАТИСТИКОЮ

Василь Барка. Рай. Роман. Видавництво "Свобода". Джерзі Сіті — Нью-Йорк 1953. Стор. 309.

Навіть той, хто відкине Барчин "Рай", запам'ятає двоє словечок з нього. Одне — це іродознавство, друге — про тих, хто одвічі-два-чотирих світ. Про іродознавство — далі, а щодо одвічі-два-чотирих світу, то це слово — підсумок і характеристика цілої доби. Числа, цифри заступають сучасній людині образ світу. Ми катастрофічно розуміємося мислити якими, нашу свідомість заповнюють цифрові показники. Я пригадую знайомство з одним шведським студентом. У нього був такий маленький елегантний кишеньковий записник-календарець, і там були відповіді на всі питання. Найбільше людністю місто світу. Найбільше територію місто світу. Світовий рекорд плавання. Світовий рекорд бігу на 200 метрів. Вислід останньої олімпіади. Наклад найкращого бестселлера. Найвищий будинок світу. Віддаль до Марса. Відсоток щасливих і нещасливих шлюбів. Кількість голосів у майбутніх виборах. Але чим відмінні від білого студента уряди світових держав, що шукають відповіді на політичні проблеми в своїх статистичних бюрах? І хіба не під знаком того ж мислення кількостями, а не якими йде сучасна фізика й техніка, перетворюючи атоми однієї речовини на атоми іншої речовини?

Послідовно перейти на мислення категоріями кількості означає втратити здатність насолоджуватися природою й любити її, — мова йтиме хіба про раціональне збільшення кількості кисня у вдихуваному повітрі; втратити здатність любити й розуміти людей — мова йтиме хіба про раціональну організацію витрати сексуальної енергії; втратити здатність вірити в Бога, — якщо не вважати за Бога Величне і Всемогутнє Число. Чи треба говорити про те, що всі ці наслідки мислення в категоріях числа аж надто наочні в сучасному світі? Чи треба говорити про те, що людина, яка цілий тиждень служить Всемогутньому Числу, а в неділю йде до церкви Божої — бреше сама собі, хоч може й не усвідомлює того?

Протест проти релігії Числа, проти диктатури Числа в сучасному світі організують поети і мистці, хоч, з другого боку, не можна не помітити, що Всевладне Число вдирається і в сферу мистецтва, і то не тільки в зовнішню організацію мистецького життя — видавнича діяльність, виставки, концерти, конкурси, премії тощо, — а і в царину внутрішньої організації мистецького твору — математика композиції, елементи технічного мислення, зокрема в абстрактному малярстві, в сюрреалізмі, вирахування ефекту. Одвічі-два-чотирих світу претендує на неподільне панування в усіх царинах і галузях життя.

Барка каже: "Мені здавалося, що я маю і здійснюю право: ствердити свій образ світу, всупереч силі, що протиставляється; і здавалося, що я працюю під охороною сил, а яких, — не знаю". Це надруковане на 207 сторінці "Раю", і це виразно стверджує, що автор вирікається механіки чисел, вирахування пересічного, встановлення типового. Він хоче мислити і мислить світ якісно, а не кількісно, а що мислити якісно означає мислити індивідуально, по-своєму, то стверджується право індивідуального мислення і бачення. Формули

двічі-два-чотири, що претендує на розкриття суті світобудови, протиставлено іншу формулу: неповторне людське я. У термінах самого Барки це, мабуть, звучало б якось на зразок — Бог у душі мистця. Так чи так — це ствердження Божого і людського начала, ствердження неможливості редукувати явища навіть зримого світу до кількісних переходів єдиної субстанції і, нарешті, ствердження вищого незримого світу.

Отже, "Рай" — виклик нашій добі, виступ проти течії. І реакції читача й критики покищо стверджують такий характер твору. Відгукнулися тільки критики підкреслено релігійного типу. Інші критики, більшість читачів мовчать, — їм незрозуміла мова мистецтва, принципово протиставленого мисленню кількостями, вони спантеличені, вони не збагнуть, що їм випадає сказати. Але ще типовіші, ще трагічніші відгуки критиків релігійного напрямку. Вони зраділи появі твору, бо от, мовляв, нарешті, показано вперше душу підрядяньського українця, і виявляється, що ця душа релігійна. Інакше кажучи: до твору прикладається масштаб типовості, масштаб арифметичного середнього, масштаб пересічного показника. Я не хочу заперечувати їхньої суб'єктивної релігійності, але я тверджу, що всупереч їй їхній підхід визначений добою кількісного мислення, отже, є в засаді нерелігійний, що він стоїть у повній протилежності до декларованої релігійності, а головне, — що він не дає нічого зрозуміти в творі Барки, бо твір цей справді вільний від кількісного мислення і, за малими винятками, мислення його справді якісне, себто релігійно-мітичне, себто глибоко індивідуальне, себто в принципі чуже всякому типізуванню, всякому "об'єктивному відтворенню об'єктивної реальності".

Цей аспект "Раю" може особливо яскраво виявиться, коли застосувати до твору такі чужі йому кількісно-статистичні критерії. Спробуймо зробити це.

Твір названий романом. Романи здебільша поділяються на розділи. Розділи звичайно бувають нумеровані, при чому вони можуть мати або не мати власні назви. Коли читач тільки бере в руки книжку Барки, йому випадає в очі, що розділи мають назви, але не нумеровані. Чи вже в цьому виявилася відраза до числа? Всупереч авторові я перенумерував ці частинки. Їх — 69. Дійових осіб у творі 40. Я маю на увазі тих, хто має своє ім'я, своє обличчя, свій характер, свою біографію, не безіменні прохожі, міліціонери чи пожежні дружинники. Здебільшого кожний розділ чи частинка твору оповідають або про одного героя, або про зустріч і розмову двох. Далі я зробив статистику, як часто герої появляються в цих частинках. Ось результати. Головний герой, якого нам названо професором Антоном Никандровичем Споданейком-Віконським, виступає в 34 епізодах. Два інші позитивні персонажі студенти Ольга Білолан і Олександр Астряб виступають разом або нарізно в 19 розділах. Третій позитивний герой, у паспорті якого автор написав, що він — робітник-ливарник, дід Павло Полунія, виведений у 5 епізодах. Далі йде група негативних персонажів: голова місцевому педінституту Іван Іванович Бісмурчак — 11 епізодів, бібліотекар Серпокрил — 8. Решта дійових осіб виступає: в 4 епізодах — одна, в трьох — чотири, в двох — шість, в одному — 24.

Це означає, що понад половина персонажів виступає тільки в одному розділі, і тільки 4 герої — більше, ніж у чверті розділів. Не було б у цьому нічого незвичайного, якби ці дійові особи були схарактеризовані як другорядні, подані ніби між іншим. Та це не так. Вони подані так само докладно і точнісінько такими ж методами, як і інші. Про кожного ми довідуємося його біографію, кожний виступає як характер, кожний має свою філософію. І появляються вони на протязі всього твору, від 5 епізоду (Борзозінь) до 62 (цивинтарні Ромео й Джульєтта). Ба більше. Поява їх здебільша взагалі не вмотивована. То це зустріч на вулиці, то стук у двері і несподіване й безпричинне з'явлення, то раптом хтось про такого одноепізодного героя починає оповідати або читати. Поява героїв "Раю" взагалі не підлягає дуже часто правилам "судової" логіки, вони коряться радше правилам логіки снів. Хоч автор дуже часто показує, як вони приходять, але вони радше не приходять і не виходять. Вони то є, то їх нема, — як це буває з постатями сну.

Тут пора сказати про мою першу незгоду з Баркою. Під назвою книжки він підписав "роман". Я сумніваюся, щоб цьому підтитлові треба було вірити. Звичайно, що таке роман, — ніхто не міг визначити. Все так вважається, що роман — це щось таке, що може бути перекладене на мову судового звіту. Це історія подій, логічно й хронологічно пов'язаних. Логічно — не в розумінні логіки духу, а в традиційному розумінні логіки так званого тверезого розуму. Цього нема в "Раї". Романом можна назвати твір хіба в розумінні побажання, висловленого Е. М. Форстером: "Я знаю, друже, він сказав, що роман повинен мати дію, але я хотів би, щоб це було не так. Я хотів би, щоб він був мелодія або пізнання правди, все, тільки не ця атаківистична форма".

Щоб примусити повірити в своє визначення жанру твору, Барка вдався до хитрощів. Він удав, ніби в творі його є єдність місця, єдність часу і включив елементи криміналістичної послідовності в свій твір, власне в його кінцевих епізодах — крик убиваної жінки серед темної ночі, знайдення молотка, що ним нібито вчинено вбивство, розмови з запідозреною особою, її виправдування. Дехто з критиків повірив. Дарма.

Єдність місця. Все відбувається в одному українському місті, і автор так подає географічні координати міста, що напрошується думка про Краснодар: віддаль від моря, південний характер, бурхлива річка в водою шоколадного кольору — Кубань. Але автор не називає міста. Бо в дійсності місто — це тільки декорація, символи, що оточують героїв. Фундамент зруйнованого величного собору, в розграбованих саркофагах якого герой рятує своє життя. Статуя Діскабола в міському саду — символ людини, не скутої неволею приписів і примусової масовості. Пивна, єдине місце, де говориться деколи правду, але теж сповнена найнятих вух. Все це — не фотографії вулиць Краснодару, а декорації людського існування.

Єдність часу — все відбувається за якісь два дні в червні 1941 року. Але й це не так. Не кажу вже про незчисленні перескоки в минуле, при впровадженні майже кожного нового героя. Але вся ця величезна кількість випадкових, зовні невмотивованих зустрічей і візитів власне взагалі не зв'язана з часом, а легше її уявити на протязі багатьох днів, ніж двох. Ось ілюстрація підходу до часу й простору в "Раї", — опис голоду 1933 року (Теж втиснений у ті "два дні"!): "Євро-

пейський обиватель їв дешеві харчі, голодні селяни на Україні вмирили, закордонний комуніст енергійно пропагував, бо партійна каса наповнювалась, продажні газетки йому підспівували, обиватель радо вірив, бо хіба він ворог своєму шлункові? — Макові зерна правди застрягали на кордоні, матері вбивали своїх дітей, янголи ридали, а сатана реготався, звільнившись від праці. І звичайно дзвонили дзвони в християнській Європі; і кому з ситих було діло до того, що на якійсь Україні вмирають мільйони. А єпископ Лубенський, зовсім знесиленний, шкіра та кісті, гнаний етапом з крижаного острова, від затоплених шахт, в яких він мучився довгими роками, на Амдеру, шкандибав і спирався на миліції." Місце дії — всесвіт; скрізь.

Нарешті сюжетність, кримінальні історії тощо. Це правда, що наприкінці твору Барка дещо порушив алогізм нагромадження своїх епізодів і кілька з них присвятив історії убивства дружини Бісмурчак. Але наскільки йому ця історія в її судовому плані була байдужа, видно хоч би з того, що він так і не показав, чи вбито цю жінку, чи вона виїхала з міста. Бо важко для нього те, що духово Бісмурчак — убивця, і тільки це. Тому і на початку є чимало подій, що могли б стати основою напружених кримінальних історій — замах на убивство, доконани убивства, — приміром, лікаря Криловського, крадіжки, пожежі й рятування з них тощо, але і не розгорнені ці епізоди, і не вмотивовані судово, і надто їх багато, щоб можна було повірити в їх кримінальну справжність.

Визначення твору як роману, позірне єдність часу й місця, кримінальні епізоди з напруженою ситуацією, — все це радше ознаки християнського непротивлення Барки. Люди добрі, хочете від мене, щоб був роман, щоб були гострі ситуації, щоб були єдність часу й місця? Непотрібне все це, але що ж я зроблю, коли ви того хочете? Не можна ж вас сердити. Хай буде по-вашому. Тільки ж зовсім це неістотне. І зовсім не в цьому справа, і зовсім не про це і не так я

УКРАЇНСЬКИЙ ДРАМАТИЧНИЙ АНСАМБЛЬ

"ЗАГРАВА"

поставить

У НЕДІЛЮ 11 КВІТНЯ

у залі "Народного Дому" — 191 Липпинкат Ст.
за текстом Бранда Томаса, в перекладі П. Гурського

ТІТКА

КОМЕДІЯ НА 3 ДНІ

Режисер: СЛАВ ТЕЛІЖИН

Участь беруть:

Н. Момотюк, Н. Николенько, В. Рогульська, Н. Тарновська, Ю. Бельський, В. Довганюк, В. Добрянський, А. Ільків, М. Лялька, І. Смух.

Музичний супровід: ЛІДІЯ ПРИБИТКІВСЬКА

Декоратор: ОМЕЛЯН ТЕЛІЖИН

ПОЧАТОК О 8-Й ГОДИНІ ВЕЧОРА

МІСЦЯ НОМЕРОВАНІ

Програмки набувати:

"ARKA" — 575 Queen St. W. — Tel.: EM 6-7061
"VICTORIA GRILL", 612 Queen St., Tel.: TR 0046

пишу. — І тут я, критик, бачу за християнською смиренністю хитринку в очах Барчиних, ту хитринку і ту неймовірну упертість, які я особисто в Барці особливо ціную. — Зроблю по-вашому, але допну й свого. Нікого не скривджу, а свою правду стверджу.

Як логіка появи героїв, так і організація часу й простору, так і організація сюжету з небувалим накопиченням кримінальних історій, — все це виступає у власній системі і у власній послідовності. Ім'я цієї системи — сон. Під титулом "Рай" я підписав би як визначення жанру не роман, а сон. Це продовжувало б традицію жанру, започаткованого в українській літературі Шевченком. Коли ж таке визначення жанру когось разить — бійтеся Бога, навіть не чуже слово, — то я можу запропонувати інше визначення — містерія. І воно поведе нас до Шевченка, — "Великий льох". Тільки Барка переніс принципи жанру з поезії в прозу.

З дивовижною проникливістю Віктор Петров показав елементи сюрреалізму в Шевченка. І Барчин "Рай" у засаді сюрреалістичний. Доводити це можна десятками прикладів. Герой розмовляє з портретом поета, за яким легко вгадуються сучасні Тичини; з чортом, що по-джентльменськи приносить прибиральниці відро води. У шпигуна-підслухача "вуха відросло", як лопух, відкопилилося до бесідницького гуртка". "Фіалковий кінь промовив до Антона Никандровича". Пес Тюльпан оповідає Лотосову про майбутнє. Сполучення образів: "Придбавши костюм за місячний заробіток, він відчув, що в нього зрушені ліві ребра і поняття про соціалізм". Вибір тла для портрета героя: "Мистець-маляр, далекий від перевірочної комісії, засвітив би небо червоного кольору і три хрести з розіпнутими страстотерпцями; нехай би віяло незносною скорботою, — в час, коли роздерлась храмова завіса. Прихований комуніст заявить, що кривавий фон образливий; тоді попросимо гумориста: він знає, що робити. З'явиться на полотні дільниця раю, розташованого за двісті кілометрів від південної брами і колючого дроту. В білих хитонах, сміючись між трояндами, абсолютні щасливці зривають райські яблука".

Закидають облядинці Ю. Соловія, що вона сюрреалістична. Вона може подобатися чи ні, але стилево вона ідлом відповідає творові Барки, і мотив єдності людини й рослини взятий безпосередньо з епізоду про "зелену філософію" (56).

У західній літературі сні писав Франц Кафка, і це спільне з ним у "Раю". Але містерією я б Кафччини "романи" не наважився назвати, і це відмінне в Барки. У Кафччиних творах над логікою сну панує сірий і жорстокий хтось, у Барки гармонія Божого начала. Її порушують іроди — іродознавство бо друге слово до твору, але знищити гармонію вони не можуть. З різниці в філософії випливає ґрунтовна різниця стилю. Кафці чужий гумор, — його присутність у Барки можна бачити легко хоч би з наведених цитат про тло портрета, як і з усієї концепції роману. Кафчин стиль — в ідеалі — стиль метафізичного протоколу, безпоетичний стиль, тоді як стиль Барки насамперед поетичний, часом блискучий, часом переобтяжений порівняннями й метафорами, при певній відразі до складних речень, при набіганні дієслівних фраз одна на одну (І тому болючий зрив до протокольного стилю в частині кінцевих розділів, надто в описі партійних зборів).

Не можу утриматися від двох зразків. Ось характе-

ристика поета, що за ним вгадується Тичина: "По довгій і тернистій еволюції grosмайстер віршу став бардом режиму. В дротяній клітці офіційної ідеології висвистував сірі, наче штукатурка на касарнях, частушкподібні балайковотонні шуткенції. Сплякатизовані метафори мали смак табурета, який з наказу треба гризти в шкільних хрестоматіях". А ось образ Русі-СРСР, полемічно протиставлений Гоголевій птиці-тройці: "З'являється в уяві кінь, запряжений в дріжки; пасажери, розбійники, щосили батожать тварину і рего-чуться. Перед очима тварини почеплена табличка з написом "ідея" і з образом шаньги, повної віса. Кінь летить до краю безодні, давлючи і калічаючи стрічних, а розбійники з азартом стьобають його, і збираються сплигнути в останній момент на землю".

І поезія і гумор були б недоречні й дивовижні в Кафки з його пануванням великого Ніщо над світом і людиною. Але вони виправдані в ласкавому й осіяному промінням Божої посмішки світі Барки. Правда, Бог невпізнаний. "Наша думка, — що вона бачить? Нитки в сорочці: як вони випрядені та переткані, зорами вкращені; глядімо на видимий світ, як на сорочку... а хто в неї вдягнений, хто її носить?". Та те, що неприступне думці, пізнається серцем, пізнається через релігію і через містечтво, пізнається через те, що Барка зве осіяністю цього світу. Героям Барки розкривається нова картина світу: "Намість картини світу, як картини простору, що в ньому діють, згідно з законами діалектики, сили "самодвижної" матерії, в'явився живий образ світу, як священного твору, що його буття і розвиток підкоряються проводові, таємничому й мудрому".

Це не тільки декларація філософських загальників. Це — відчуття, що організує, приміром, усі пейзажі в творі. Так дано образ літніх ароматів лісового повітря: "Приходить до (зелені) неспокійний вітер, приносить дві чаші: одну з морською вогкістю, а другу з смолитим духом лісу, що на горах; проливає чаші, — змішуються потоки з них — наповнюють небо". Це не просто пейзаж — це ритуал діяння Божої невидимої сили в межах видимого світу, це справді не "самодвижна" матерія, а організація або радше відправа вищої сили, якою не дихав пейзаж, мабуть, від часів Данте.

Гармонію в повноті життя поділяє людина з природою, але людина різниться своєю свободою волі, свободою вибору. Не старіє людська душа, страждання вчить її доброти, але вічним символом стражденої й щасливої людської душі є Голгота з її трьома хрестами, — трьома складниками її: "Той, що його втілює Син Божий; той, що представляє грішник, схильний до каяття — розумний грішник і, треба сказати, добрий, хоч він через обставини життя погруз у злочинах; і, зрештою, той, що його представляє нерозкаяний грішник, затятий в своїй жорстокості, цинічний і нахабний".

У Барки нема аскетизму, нема протиставлення двох світів, видимий світ у нього — тільки іпостась невидимого, повнота життя в цьому світі сама собою вже є нагорода людині, і кара Ірода не відкладається на той світ, а здійснюється вже на цьому тим, що закривається для них краса й поезія існування. І все таки Іроди існують, і без них не стоїть світ. Як кіт відкушує голову курчатам, бо такий його норов, так Іроди мусять побивати немовлят. "Поява Ірода і розвиток його діяльності незалежні від історичного пе-

ріоду, національності та віроісповідування. Іродизм має загальний характер і втілюється в своїх типових постатях періодично, приблизно — один раз на п'ятдесят років у кожній країні”.

Так і сучасні диктатори й диктатури для Барки — тільки вічні прояви вічного іродизму, ті розбійники, що поганяють безоглядно спокушеного вівсом коня до безодні. Це означає заперечення історії, заперечення розвитку (я не кажу прогресу, борони Боже, лишай це нашим впередовцям). І тут я мав би заявити свою другу незгоду з Баркою. Правда, він має проти мене дуже небезпечний аргумент. Він вимагає “виключення з свідомості всіх уявлень, зформованих під час читання газет”. А боронити газети мені справді було б важко, так само як важко було б заперечувати їхній вирішальний вплив на формування світогляду сучасної людини (цифри, числа, кількості — і ще багато іншого). Та все таки я може прийняв би цей виклик і бій, якби мене не спиняла одна обставина. Адже “Рай” — сон. Чи ж може сон обіймати історію? Чи не логічно заперечити історію у сні? І хто ж міг би оборонити історизм сну? І тому я замовкаю, заперечення не зголошую, і номер два лишай для іншої незгоди.

Ця друга моя незгода — елементи народництва в “Рай”. Вся концепція твору зовсім не вимагає їх і могла б обійтися без них. Вони — тільки рештки найперестарілішого і найнепотрібнішого сьогодні з нашої старої традиції, поскільки вони не синтезовані з цілком від них відмінними елементами. Інакшими словами: Барка міг би лишити їх комусь іншому, ну, для прикладу, хоч би Чапленкові. Це уявлення того, що правда — тільки в низах, в опрошенні, у вишневому раю, у сквородинських мандрах. Це протиставлення ваходові, — мовляв, “у кожній західній країні села мають великі здобутки цивілізації; наші села бідні на них, — тільки одно багатство мають вони: близько підійшли вони до вчення Спасителя в чистосердечності своїй. Вони зберігають великий скарб і самі не знають, який великий він; здійснюють у щоденному житті філософію серця, будують передумови до морального оновлення”. Нашо зводити моральну характеристику українського народу до характеристики села? Нашо будувати її на протиставленні — я мало не сказав гнилому заходові. І не правда це, і не сон, а просто літературна традиція, і то саме така, яку варт давно переглянути.

Та я не буду полемізувати. Он марксист як полемізували з народниками в Росії, а коли прийшли до влади — ідеально стали здійснювати ідеали народництва. Бо тут — не теорії й теоретичних дискусій справи, а поглядів, упоєних у кров. Тільки підкреслюю ще раз, що в Барки вони не здаються мені впеними, а таки занесеними.

Пора кінчати ці сторінки. Тож запишу ще тільки про третю мою незгоду. І нехай вона буде останньою. Обманив Барка своїх читачів. Обіцяв їм роман, а дав сон, містерію. Не зло обманив, по-доброму, мовляв, їм же на користь. Для полегшення ще й уключив шматочки роману в своє сновиддя. А що коли все таки я, читач, з цим не погоджуюся? Що коли хочу я не сну, з обірваними нитками, де герої випливають з темряви і в темряву всотуються, коли я хочу таки роману? Для прикладу кажучи, коли я повірив в Астриба, в Серпокрила, навіть в іконописного Скаржинського, навіть у тверезуючу Молоточкіну — і хочу знати, що

вони зробили, коли війна почалася, не хочу обірваних ниток, хочу завершення, хочу математичності в композиції, хочу паралельних ліній? Що на це мені скаже Барка? Скаже, що я — під владою математично-числового мислення нашої епохи? Закине непослідовність? Гаразд, я визнаю це. Але я запитаю тоді — нехай усупереч логіці й послідовності — ну, а чи не можна бодай поєднати, сполучити сон і роман, містерію і роман?

Застережу одразу: це не вимога більшої так званої життєвої правди, себто фотографічності. Розуміється, я дечому не вірю в “Рай”. Я не вірю, приміром, коли автор каже мені, що дід Полунія — робітник-металіст. Я з цим героєм знайомий уже давно, ще з часу, коли в Україні не було металургійних заводів. Ми зустрічалися з ним на пасіках, де він, звичайна річ, був філософом і пасічником (але не типу Рудого Панька). Востаннє ми з ним, бачилися, коли не помиляюся, в “Тигроловах” Багряного. Перейшовши на Барчине утримання, він трохи змінив свою філософію, але не до невпізнаності. Ба більше, — я маю поважні сумніви щодо професорського звання Антона Никандровича Споданейка-Віконського. Людина він розумна і освічена, але все таки діяч релігії, засновник чи прихильник певної норми життєвої поведінки, учитель великою і малою літерою написаний, але я не бачу його наукових праць, і я сумніваюся, чи він будьколи їх писав.

УВАГА!

Вже вийшли з друку і продаються такі книжки для дітей:

1. Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44, формат: 10х7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи Слищенка. Кольоровий друк, обкладинка двокольорова, гарний папір. Ціна \$0.90

2. РАЙДУГА — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат 10х7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна \$0.35

М. Трублаїні — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ І СРІБЛЯСТУ РИБКУ”, стор. 16, формат 10х7 цалів. Великі на всю сторінку ілюстрації, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна 0.40

“СОНЕЧКО Й ХМАРИНКА” — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат — 10х7 цалів, 33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в двох кольорах. Ціна \$0.35

Книгарням, школам, кольпортерам — знижка.

Замовляти:

NOWI DNI

Box 452, Terminal A
Toronto, Ont., Canada

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ
В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охїтва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугову.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro
Junction — Tel.: AM. 1-1371

Але уві сні й не такі химери бувають. Тим часом не підлягає сумніву, що сни мають свою правду і що людей і людину можна впізнавати з їхніх снів. Так думали люди давніше, так перестали були думати, і так починають знов думати. Книжка Барки як образ радянської дійсності глибоко правдива правдою сну. У ній зміщені час і простір, у ній персонажі накладені на персонажі, а риси одних персонажів на постаті інших. Наївний буде той, хто скаже: Така була радянська українська дійсність у червні 1941 року. Але матиме рацію той, хто твердитиме, що книга відбила правду людського буття під радами в логіці поетового сну.

Маленький приклад. Візія німецької навали, як вона подана на стор. 306, розуміння природи німецького

режиму — не було властиве українцям під радами перед війною. Жахлива правда розкрилася в перебігу війни. Коли герої говорять про німців як про силу варварства й руїни, — це можливе тільки через те, що Барка бачить свій сон десь уже в 50-х роках нашого сторіччя.

Більший приклад: дуель Серпокрила з Споданейком. Більший тим, що тут сам автор, здається, сміється з надто довірливого читача з фотографічно-статистичним характером мислення.

І взагалі: я вже говорив, що в творі є гумор. Я перестерігаю перед ним ще раз на закінчення необачних читачів і особливо критиків. У добрих очах автора спалахують іскорки посміху. Адже дуелів у Радянському Союзі таки не було. А надто на шпадах.

Лев БИКОВСЬКИЙ

Академік А. Ю. Кримський

“...Мій краю, за тебе прийняти не лякаюсь
Найгіршого лиха...”

А. Кримський

Забіраючи слово з нагоди 35-ліття заснування Української Академії Наук у Києві (1918-1953) можна поділити весь належний сюди матеріал на три групи чинників, що склалися на цю установу: людських, матеріальних і мішаного характеру. Під людським чинником розумію увесь особовий склад тодішньої Української Академії Наук. З того на особливу увагу заслуговує вужча група організаторів і керівників цієї задоволеної для України наукової установи. Хочу передовсім згадати одного з цільніших членів цієї групи — академіка, проф. Агатангела Юхимовича Кримського.

Від часу коли на цей бік залізної заслони дійшла вістка про імовірну смерть видатного українського поета, письменника й вченого акад. А. Ю. Кримського, опубліковано, скільки мені відомо, тільки 4 статті присвячені його пам'яті. Перший, найповніший нарис опублікувала проф. Н. Полонська-Василенко в часописі “Україна” (Париж). Другий (там же), подав свої завваги проф. В. Дубровський. Третій причиню оголосив В. Дорошенко у щоденнику “Свобода”. Останньою була стаття проф. С. Парамоніва у місячнику “Наша Культура” (Вінніпег). Усі згадані причинки мають переважно характер жителісних спогадів осіб, що стояли у якомусь відношенні до покійного академіка.

Дозволю й собі прикинути горстку споменів до вже сказаного згаданими авторами. Усі вони підкреслюють основну рису вдачі А. Ю. — його надзвичайну простоту стосовно до всіх, а до близьких йому осіб зокрема. До останніх я мав честь належати. Ми, напр., зустрівшись по пару роках, або після довшої перерви, не вітаючись продовжували розпочату колись розмову, або починали нову, так, ніби бачились лише кілька годин тому. Таке ставлення до пок. А. Ю. перешкоджає списанню спогадів про нього, бо все зливається в одне враження: можна багато сказати і властиво нічого, бо все було таке ясне, просте й своє. Обов'язок мемуариста вимагає все ж таки подати матеріал за якоюсь системою. Гадаю, що найліпше цей переказ поділити за бігом часу на такі відділи: 1. Звенигородський, 2. Московський, 3. Трапезундський та 4. Київський.

Звенигородська доба моїх взаємин з родиною Кримських припадає на час з 1905 по 1912 р. Батько А. Ю., Юхим Кримський, був заможним домовласником у повітовому місті Звенигородці, на Київщині. У той же час він був членом Міської Управи й відігравав поважну роль серед місцевих службовців. Мій батько, Юстим Биковський, надлісничий в околиць лісах графа А. А. Потоцького, був приписаний до міщан м. Звенигородки. Він мав постійно з Юхимом Кримським якісь урядові взаємовідносини, що згодом перетворились у дружні. Юхим Кримський полював у лісах, адміністрованих моїм батьком. При побаченнях вони обговорювали не тільки урядові, але й взаємно свої родинні справи. Тому ми знали про його сина-Агатангела, а родина Кримських про нас, зокрема про моє існування, дарма, що я тоді ще був дитиною. Батько мій дуже поважав Юхима Кримського. Я перейнявся також пошаною до поважного “отця нашого міста” головно через симпатичну для мене “таємничість”, якою була оповита особа його сина. Ходили чутки, що він десь у далекій Московщині вивчає якісь “чудні” науки. Моє оточення прирівнювало молодого Кримського до такого ж “майже ненормального” сусіднього панка з містечка Чижівки, що робив по околицьніх байраках, потайки від поліції, “таємничі й небезпечні розкопки”. (Мовиться про антрополога й археолога д-ра Талько-Гриневича, члена Польської Академії Наук у Кракові). Доля судила, що навчаючись від 1905 р. в Комерційній Школі у Звенигородці, я мешкав кілька років по тій же вулиці, що й Кримські. Щодня я проходив до школи й назад повз їх дім. Своїм виглядом він відрізнявся від сусідніх. То був триповерховий, трохи віддалений від вулиці, цегляний будинок. Поверхи його стояли один на другому, звужуючись догори. Довкруги був невеликий сад. Майже нікого на тому подвір'ї не було видно. Цей дім оточувала тиша й таємничість. Переказували що будинок на найвищому поверсі була якась “обсерваторія”. Тому я ніколи туди не заходив, а боязко пробігав хідником повз садibu Кримських. Час ішов. Я скінчив Комерційну Школу і восени 1912 р. подався у Політехнічний Інститут у Петербурзі.

Московські часи мого наближення до особи “молодого” А. Ю. Кримського припадають на 1912-13 рр. Уже у старших клясах Звенигородської Комерцій-

ної Школи я був членом таємного українського гуртка. Він перебував під ідейним впливом шкільного вчителя Юрія Хведоровича Вовка (сина українського антрополога Хведора Вовка). Приїхавши в Петербург я став членом Української Студентської Громади у Політехніці. Отже, на протязі свого українського "освідомлювання" я дізнався вже дещо більше про нашого "таємничого" звенигородця — А. Ю. Кримського, визначного українського письменника й вченого-сходознавця, що професорував тоді у Московському Лазаревському Інституті Сходознавства. Довідався також дещо й про його особисте життя. Мої давні, з дитячих літ, "родинні" симпатії до нього підсилювались пошаною як до визначного українця. Я все мріяв пізнати його особисто. Хутко трапилося до того нагода. У селі Бронниці, під Москвою, у місцевому земському шпиталі фельдшерувала тоді моя тітка. Навесні 1913 р. батьки доручили мені відвідати, у час Великодніх вакацій, тітку. Я охоче скористав з цього "наказу" і, проїжджаючи через Москву завітав до проф. А. Ю. Кримського. Він прийняв мене приязно, як старого знайомого. Ми гуторили по-українськи про родинні й особисті справи, потім перейшли на загальноукраїнські. На жаль, професор був дуже зайнятий, робив якраз тоді спішну коректу, тому візита не була довга. Мушу признатися, що спочатку спіткало мене деяке розчарування. Сам тоді молодий студент, повний життєвих сил й українського ентузіазму я витворив собі був наперед фальшиву уяву про А. Ю. Я уявляв його як репрезентативну, волеву постать одного з провідників та надхненників тодішнього українського руху. Натомість побачив скромну, тиху, замислену, середнього віку й менш середнього зросту постать, з негарними рисами татарського обличчя, немичну на вигляд, з двома парами окулярів на носі, з нервовими рухами лівого плеча й одночасним змиванням по обличчі правою рукою. Недбала зовнішність побільшувала цю сірість... Лише при ближчому пізнанню догледів я багатство інтелекту цієї непересічної людини, глибину думки, ширину світогляду — він увесь був "кладезем премудрости". Так само позначилася передбачливість та простота і якась, із нутра випливаюча, теплота почуття. Прикмети вченого, письменника та сліди якихось затаєних особистих глибоких переживань відбилися на його вигляді, поведінці й розмові. Я вийшов від професора глибоко зворушений і зачарований. Мав враження що побував на чужині не тільки у "рідні", але і в українській високого рівня культурній атмосфері, яку так тяжко було знайти у ті часи серед нашого старшого громадянства.

Трапезундські часи наших взаємовідносин припадають на 1917-18 рр. Під кінець I-ої світової війни мені вдалося влаштуватися техніком при будівництві 5-го Туркестанського Армійського Корпусу у Трапезунді. Це столичне місто східно-приморської частини турецької Анатолії було недавно окуповане росіянами і там потребувалися робочі сили. Тут застала мене й революція 1917 р. Я став учасником усіх наступних подій, зв'язаних з українізацією цього корпусу та закінченням війни на Закавказькому російсько-турецькому фронті.

У Трапезунді я зустрівся з проф. А. Ю. Кримським. Після окупації міста росіянами Російська Академія Наук з Петрограду вислала наукову комісію для дослідження Трапезунда й прилеглої до нього провінції. У складі комісії був і проф. А. Ю. Кримський, як всесторон-

ній сходознавець. Досліди провадилися, після тодішніх інформацій професора, головню у двох напрямках: вивчення історії міста й краю на підставі ще існуючих пам'яток та збирання різних писаних документів, зокрема в ділянці місцевих земельних відносин. Зібрані пам'ятки мали бути вивезені до Петрограду. А. Ю. брав участь у всіх працях комісії, але чомусь не був з того задоволений. Зовнішньо А. Ю. мало що змінився від останньої з ним моєї зустрічі. Лише нервові рухи його зробилися дещо різкіші та частіші. Мешкав він у французькому пенсіонаті. Обідав у офіцерському зібранні. Вільний від праці час ми часто проводили разом. А. Ю. оповідав переважно про працю Трапезундської наукової комісії, іноді сходили й на українські теми. Час від часу ми обходили пам'ятки, що ними опікувалася згадана комісія, і А. Ю. поясняв. Поволі ми оглянули колишні поганські святині (напр., присвячену богині Діані), зруйнований християнський монастир, розташований у гірських печерах над містом, акрополь з часів Трапезундської Держави. У палацовій каплиці акрополю ми оглядали мозаїкову ікону св. Євгена, до того часу неznану науці й віднайдену комісією. Він "спасався" в околишніх лісах, там його знайшли переслідувачі християнства й замордували з наказу влади. Ми побували по всьому шляху, аж він утік, аж до місця вбиття. Осередком праць комісії була колишня християнська святина, а потім мечеть, присвячена св. Софії. Величала й розлегла її будова, виконана на взірць храму св. Софії у Царгороді, пишалася серед міста на ринку. У ній, власне, складалися скрині з зібраними документами. Стомлені після таких прогулянок ми заходили в кав'ярню, де випивали біля 10-14 чашок кави нараз, заїдаючи свіжо-зірваними з дерева стиглими фігами, і обговорювали щойно бачене. З хвилиною вибуху революції й початку українського життя в Трапезунді я брав у ньому активну участь. Про перебіг подій докладно інформував професора. У заснованій, на початках революційного зриву, українській місцевій громаді на моє прохання А. Ю. відбув кілька гутірок-доповідей з царини української історії й на поточні політичні теми. А. Ю. не відзначався ані лекторськими ані популяризаторськими здібностями. Але слухачам дуже сподобалася його простота й те, що така визначна українська особа пробувала серед них. Окрім того було там декілька солдатів із Звенигородщини. Вони трохи знали наших батьків і садив Кримських. Тому контакт із слухачами був відразу встановлений.

У хмарні напів дощові дні професор мав пригнічений настрій. Одного разу у такий день ми сиділи на березі Чорного моря. Професор розбалакався на тему нашої, давно очікуваної, революції. Він скептично ставився до неї. Наприкінці із сумом зазначив, що мабуть українські селяни не втримають, а втратять, у перебігу революції здобуту землю... То було правильне передбачення. Час ішов, події швидко чергувалися... Мені довелося виїздити з Трапезунду. Коли я повернувся, то професора вже не було, він виїхав в Україну. Згодом і я виїхав до Києва.

Київські часи моєї праці під зверхністю академіка А. Ю. Кримського припадають на 1918-1921 рр. Від осені 1918 р. я бібліотекарував у Національній, згодом Всенародній Бібліотеці при Українській Академії Наук у Києві. Зверхнім органом Бібліотеки був тимчасовий комітет. Він складався з членів Академії, представників Бібліотеки та споріднених з нею цен-

тральних установ всеукраїнського значення. Персонально тимчасовий комітет з часом мінявся, але А. Ю., як невідмінний секретар ВУАН, постійно перебував у його складі. Згодом, ставши старшим бібліотекарем Всеукраїнської Бібліотеки, мені доводилося також брати участь у періодичних засіданнях цього комітету. Академік Кримський на засіданнях комітету не був говіркий, але коли треба було рішуче й річево висловлюватися, скеровуючи обговорення справ на належний і відповідальний інтересам Академії і Бібліотеки шлях.

Незалежно від офіційних службових взаємовідносин, я бував також і приватно у А. Ю., що мешкав тоді в Левашівському пансіоні, головному осередку ВУАН. Інколи я інформував його про внутрішні взаємовідносини у бібліотеці. А. Ю. не звертав уваги на дрібні скороминучі справи, інтригантського характеру. Він цікавився головними і давав спасенні на той час вказівки. Зі свого боку ділився відомостями про перебіг організації та життя ВУАН. А. Ю. був цілковито відданий справам ВУАН та її установам, забуваючи про своє особисте життя. ВУАН, після короткого організаційного періоду розквіту, була загрожена різними труд-

нощами, випливаючими з частоті зміни влад, а також фінансовими, харчовими, опалевими, мешканцевими і т. п. матеріальними злиднями. До того приєднувалися постійні непорозуміння серед академіків через амбіцію та нагінання декого з них на "українську лінію". Те ж саме іноді діялося серед наукових та адміністративних співробітників. Цей великий, колективний, у державному мірилі український науковий "віз" їхав без упину все вперед та вперед у значній мірі завдяки постійним втручанням та полагодуванню різних справ академіком А. Ю. Кримським. Він був не тільки "невідмінним секретарем", але й "душею" ВУАН.

Життя А. Ю. затруювалось ще й непорозуміннями, що виникали в його родині та в колі найближчих приятелів. Про деякі з них писали вже згадані на початку цих спогадів мемуаристи. Я зазначу тільки прикrostі, що їх зазнав А. Ю. від найближчої, нібито, йому людині Л., його вихованка. Пан Л., представний тоді, освічений, початкувчий український вчений був у добрих з оточенням взаємовідносинах. Зате до А. Ю. він ставився неможливо. Не можу сказати чи то була різниця характерів, чи непорозуміння між "батьками" й "дітьми", чи якась глибша причина таїлася у тому розходженні. Воно виявлялось не тільки у постійних сварках між "своїми", але іноді набирало форм навіть публічних "скандалів". А. Ю. прикро це все переживав, але якось швидко оправлявся від того і переходив до порядку денного, аж до слідуючого з п. Л. непорозуміння. Мені доводилося, на протязі 1918-21 рр., із-за політичної завірюхи, пару разів виїжджати з Києва. Вертаючись до праці в Бібліотеці, я кожноразово зустрічав повне зрозуміння академіка Кримського і його підтримку перед керівництвом Бібліотеки. Так само, коли довелося мені втікати на захід, я зустрів зі сторони А. Ю. не тільки моральну, але й формальну допомогу: канцелярія ВУАН видала мені всі потрібні для подорожніх папери за підписом А. Ю., хоч він знав, що вони були тільки фікційного характеру. Попрощавшись зі своїм найближчим оточенням та А. Ю. я виїхав вкінці літа 1921 р. на Волинь.

Висвітлюючи цю частку життя й діяльності академіка А. Ю. Кримського хотів би закінчити свої спогади зверненням уваги на те, що досліджувати постать А. Ю. можна, здається, головню з чотирьох сторін: 1. особистого життя, 2. письменницької творчості, 3. наукового доробку і 4. громадської діяльності.

Вивчати А. Ю. як людину почато, здається, тільки тепер після того як він відійшов від нас. Щойно після нагромадження достатніх матеріалів можна буде перейти до узагальнень. У складеному на підставі цих дослідів правдивому життєписі А. Ю. знайдеться не одна розгадка його письменницької, наукової та громадської діяльності. Поки що сам він себе влучно окреслив у поезії, наведеній на початку цієї статті.

А. Ю., як признаний, талановитий письменник давно вже потрапив зі своїми творами у підручники історії українського письменства. Але відповідної монографії ще й досі не дочекався.

Його наукова творчість також пишається віддавна заслуженою високою оцінкою. Загальна наукова діяльність А. Ю., зокрема в царині українознавства, має зараз для нас історичне значення. Натомість актуальним й до нині й на довге майбутнє є його сходознавчі праці. А. Ю. у світовій орієнталістиці, зайняв визначне місце. Його сходознавчі праці мають для нас не тільки наукознавчу, але й культурну, економічну та політичну

ЗАМОВЛЯЙТЕ КНИЖКИ

Діма, Росяні зорі, поезії	0.40
В. Русальський — Після облоги міста	0.40
М. Цуканова — Шовкова рукавичка	0.25
В. Чапленко — У нетрях Копет-Дагу	0.50
М. Івченко — Напоєні дні	0.30
Т. Осьмачка — Плян до двору	1.50
А. Кашенко — Під Корсунем	0.60
П. Карпенко-Криниця — Підняті вітрила	0.40
С. Парфанович — У Києві в 1940 році	0.80
Б. Олександрів — Мої дні	0.35
М. Гоголь — Сорочинський ярмарок	0.30
П. Волиняк — Земля кличе	0.25
П. Волиняк — Під Кизгуртом	0.20
П. Волиняк — Кубань — земля українська, козака	0.40
О. Стороженко — Оповідання	0.35
Літаври чч. 1, 2, 3 і 4/5 (разом)	1.00
Д. Гуменна — Куркульська вілія	0.25
А. Любченко — Щоденник. Ч. I	0.80
В. Скорупський — Весняний гомін	0.25
В. Стефаник — Вибране	0.35
П. Горотак — Дияболічні параболи	0.40

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

2. "ЛИСИЧКА - СЕСТРИЧКА І ВОВК ПАНИ-БРАТ" (нове видання), народна казка, з малюнками, стор. 16, ціна — 15 центів.
4. "ЯЙЦЕ-РАЙЦЕ" (нове видання), народна казка з малюнками, кольорова обкладинка, ціна — 25 центів.
5. "МОЯ ЗБІРОЧКА" (нове видання), — багато ілюстрована книжечка, де є народна казка "Костинин син", віршована казка Наталі Забіли "Сорока-Білобока", пісня-гра з нотами "Яблунька" — текст Н. Забіли, муз. П. Козницького. Ціна — 25 центів.

При замовленні на \$10.00 і вище — опуст 25%.

Замовлення й гроші слати:

"NOWI DNI", Box 452, Term. "A"
Toronto, Ont., Canada.

МОЄ СЛОВО ПРО ПРОЦЕС СВУ ТА СУМ-У

Спитаємо кожен сам себе: щоб я зробив за тих умовин, у тих обставинах?.. Я певна, що жоден порядний і чесний український патріот не може кинути камінцем і глумитися з тих, хто не тільки у фізичних, але і в тяжких моральних муках і самопожертві віддав своє життя за ідею волі України, за своїх братів і сестер.

Маємо безперечні докази того, що більшовицький окупант у своїй оцінці властивостей і небезпеки в національному і антикомуністичному русі учасників процесу СВУ тримався цілком протилежної думки, ніж де-хто з тих, що висловлюють оцінки у своїх надто персональних спогадах... Я не хочу їх критикувати, залишаючи це їх сумлінню. Але докладно знаючи лише долю своїх рідних, говоритиму виключно за них.

В. Ф. Дурдуківському, — після численних, до всіх органів влади, заяв О. Ф. Дурдуківської, — цілком хворому, на розпорядження Гр. Ів. Петровського, тодішнього голови ВУЦВК, замінили решту невідсиджених років на умовні і пустили вмирати поза мурами в'язниці. Але цю "слабу ланку", російський комунізм розцінив як свого справжнього ворога і 28 грудня 1937 року, коли В. Ф. Дурдуківський, завдяки неухильній саможертвенній опіці, турботам і догляду своєї сестри О. Ф. Дурдуківської, був ще при житті, його було заарештовано знову і за 3 дні по арешті, 31 грудня 1937 р. він уже був розстріляний!

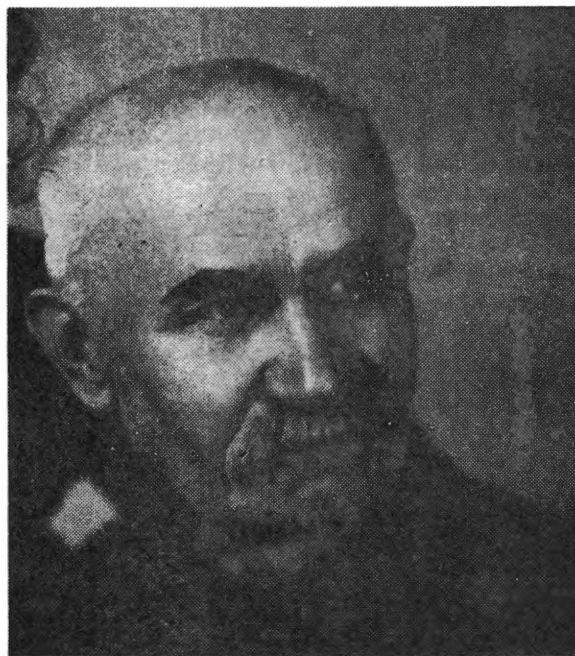
Сергія Олександровича Єфремова присудили до розстрілу з заміною на 10 років ув'язнення. Тримали його з дуже суворою ізоляцією не в звичайній в'язниці, а в Ярославському Політйзоляторі, в'язниці особливого призначення. У тому ізоляторі, де тримати також жидівку Каплан, що в 1918 році стріляла й поранила Леніна. Потім С. Єфремова перевели окремо від інших учасників процесу СВУ до особливо тяжкого Володимирського ізолятора. Його камера була під водою. У листах його, до тієї пори завжди бадьорих, почав прориватися пригнічений настрій. Нарешті, у своїх листах, що міг він їх з Володимира писати один раз на 3 місяці, С. Єфремов написав О. Ф. Дурдуківській і мені, що його здоров'я дуже погане, що він спігне. Останні

вартість. Вони наближають нас до Передньої Азії — природної сфери нашого споріднення та зацікавлення. По цей бік залізної заслони є один із найздібніших учнів академіка А. Ю. Кримського — проф. д-р Омелян Прицак, теж сходознавець. Він вивіз із собою на еміграцію матеріали про А. Ю. та деякі ще не опубліковані його наукові твори, напр. "Хозари", монографічна розвідка в 2-х томах. Останніми часами проф. Ом. Прицак мав намір взятися за виготовлення праці більшого розміру про сходознавчу діяльність покійного академіка.

Найменш висвітленою досі лишається громадсько-політична та науково-організаційна діяльність А. Ю. На підставі матеріалів, розпорошених по всіх усюдах, та особистих спостережень, смію здогадуватися, що перша була завжди підпорядкована другій.

Щойно тоді, коли зберемо всі ці матеріали, зведемо їх в одне ціле, — зможемо уявити собі цілу постать академіка А. Ю. Кримського, — цього скромного, простого з вигляду і вдачі поліглота, а водночас велетня духа і чинну, одного з визначних будівничих України двадцятого століття.

листи приходили такі замазані цензурою, що лишалося читати не більше як 2-3 рядки: звертання і останній привіт на кінці. У 1938 році листи припинилися зовсім і ми маємо підстави думати, що на 9-м році ув'язнення він умер. Умер він ще не дуже старий, ще повний сил до наукової творчості, до праці на користь свого народу. Він умер закатований нестерпними умовами в'язниці. І вмер тільки тому, що не погодився на ті пропозиції, що йому зробив уряд у Москві, вже після процесу. Про пропозиції я знаю докладно і безпосередно

В. Ф. Дурдуківський — останнє фото перед другим арештом, зроблене для С. Єфремова та М. Павлушкова, яке надіслали їм у політ. ізолятор.

з його уст... С. О. Єфремов не залишив свого посту на Батьківщині, рятуючи себе втечею, не пішов і на компроміс із владою, а прийняв на себе свідомо вінок мучеництва. Він волів краще вмерти в камері політйзолятора, ніж у Москві славити Сталіна і поневолення України.

Микола Павлушков отримав такий же присуд — розстріл з заміною на 10 років ув'язнення. Після перебування в особливому режимі в Ярославському ізоляторі, його перевели до Соловецького концентраційного табору. Але і там його поставили в умови, у яких відбували кару тільки небезпечні для комуністичної диктатури в'язні. Багато з них все ж, не дивлячись на те, що були засуджені до судової ізоляції, були на праці і мали контакт з іншими в'язнями. Але Павлушкова тримали і на Соловках в таємному Савват'євському політйзоляторі. До цього ізолятора ніхто, крім ДПУ не мав права входити. Це була в'язниця у в'язниці. Маю відомості, що там перебували й інші керівні особи СВУ, наприклад, Володимир Чехівський, академік Слабченко, проф. Барбар, проф. Удовенко і

проф. Гермайзе. З молодим тоді Миколою Павлушковым російський комунізм розправився жорстоко. Оцінивши його як одного з особливо небезпечних для режиму, йому, — по закінченні його 10-літнього терміну, — не дали навіть права поселення на далекій півночі, як деяким інших учасникам процесу. Йому замість звільнення, не випускаючи з в'язниці, додали повні 10 років нового терміну ув'язнення. З 1938 року від Миколи Павлушкова або про нього ми не мали жадних відомостей. Якщо він якимсь чудом витримав усі муки, то 18 травня 1954 року буде рівно 25 років його ув'язнення. Жоден рік не був умовним. Кожен рік для нього приносив лише нові страждання і забирав останні надії..

Ми можемо бути горді за тих, що знайшли в собі сили за власний рахунок врятувати життя або пом'якшити долю тисяч людей. Не кожен, на жаль, може зрозуміти психологію і велич такої жертви.

Про Галя Ніковську, що до повернення А. Ніковського з еміграції жила разом з братом як рідна в нашій родині, і яку я знала тому дуже добре, можу ствердити, що її перший чоловік був науковцем, надзвичайно порядною особою. Другий її чоловік був моряк цивільного пароплавства. Отже, що Галя Ніковська вийшла заміж за якогось чекіста є наклеп! Потім з її переселенням до Ленінграду я контакт з нею загубила. Щодо самого Андрія Ніковського, то мушу ствердити, що коротко перед війною О. Ф. Дурдуківська отримала від нього листівку з повідомленням, що він живе в Ленінграді у своєї доньки Галі, працює в філіалі Академії Наук, і збирається приїхати до Києва і тоді побачитись з Онисею Федорівною. Дурдуківська і я були так здивовані і збентежені, що спочатку порахували цю листівку за фальшиву і я сама порівнювала письмо цієї листівки з іншими старими листами Ніковського. Не маю сумніву, що ця листівка була правдива. Вона разом з іншими документами і листами Єфремова є тепер на Заході. Але і цей факт не дає нам ще права і доказів, щоб очорнювати Ніковського. Бо ми не знаємо чому і завдяки яких обставин Ніковський був звільнений. Можливо то був випадковий сприятливий збіг обставин, який Ніковського ніяк не компромітує. Те саме можна сказати і про розстріляну німцями дружину Ярослава Стешенко. У самі тяжкі для родини Черняхівських часи, коли всі тікали від них, — Маруся Стешенкова була Оксани Стешенкової і їм допомогою в усіх їх часто ризикованих справах. Це була хоч і жидівка з походження але з українським серцем і може правити за приклад шляхетності багатьох Українцям в ім'я правди.

Тут мушу сказати кілька слів про себе саму і мого чоловіка, бо в деяких спогадах цілком фальшиво було оголошено, що нібито "єдиним фактом" був вихід заміж однієї з українок з СБУ за гебеушника, — був шлюб небоги Дурдуківського. "Розповідали (підкреслення моє), що вона так гаряче оборонялася на допитах і так завзято себе поводи́ла, що він (тобто один з ДПУ!) закохався в неї, добився її звільнення й одружився з нею." Отже, єдиною небогою В. Ф. Дурдуківського, що була заарештована, є і була я. Смію тут запевнити, що я не була і не стала героїнею такого роману! У цій байці немає жадного слова правди. Невже ж для того, щоб вийти з в'язниці я обов'язково мусіла вийти заміж за гебеушника? Адже ж дехто з моїх товаришок по справі вийшов на волю ще багато

раніш за мене! Не можу, на жаль, їх назвати, бо думаю, що вони по тому боці і не хочу своїм нагадуванням їм шкодити. І вийшли ці дівчата цілком нормальними для тих часів шляхом. І поодружувалися потім так само в нормальний спосіб з ніякими гебеушниками, а з звичайними порядними людьми. Адже ж автор тих спогадів признається, що не дивлячись на те, що був на зібранні присвяченому пам'яті С. Петлюри (за це давали по 5 років заслання!), не був навіть арештованим і лишився на волі..

Історія мого арешту і звільнення цілком не романтична, а справді була дуже звичайна і навіть мало цікава. Заарештував мене на вулиці якийсь агент у цивільному. Відвіз до ДПУ і більше я його ніколи не бачила. В ДПУ мною займалися 5 слідчих: Вебер, Леопольд, Соколов, Грозний і головний слідчий Брук. Вони допитували мене і по одинці і по кілька осіб разом. Така увага до моєї, цілком незначної особи пояснювалася тим, що ДПУ сподівалося від мене, як від наймолодшої і недосвідченої з найближчого родинного кола С. Єфремова, В. Дурдуківського та М. Павлушкова, довідатися про їх діяльність якнайбільше. Я жадних зізнань не підписала і жадним словом нікого не обтяжила. Не ставлю того собі особисто в якусь заслугу. На мене не натискали в тій мірі, як на старших і я не несла того тягару відповідальності, який несли вони. Крім того, жадний з обвинувачених по СБУ і СУМ-у з тих, що були на відкритому процесі, і з тих, що були поза процесом, жадним словом мене також не обтяжив. Я була молода, нічим не видатна і для ДПУ, сама по собі нічого не варті. При кінці слідства я всім слідчим до того обридла, що вони мене інакше не звали як "дерзкая дівчонка" і навіть патетично вигукували, що я їхній "палач", що було досить цікаво з психологічного боку. Слідчий Соколов був обурений на мене і вважав себе за офіру, бо я своєю поведінкою наражала його на неприємності від начальства за невиконання наказу. У ті, ще порівнююче "ліберальні" часи, за радянськими ж законами, мене мусили негайно випустити, як випустили вже декотрих з моїх товаришок по справі і по в'язниці, за відсутністю матеріалів обвинувачення, але мене вперто тримали.

Я заявила свою скаргу прокуророві, що відвідав мене у в'язниці. Але ані це, ані моя голодовка не допомогли мені, лише те, що С. Єфремов, В. Дурдуківський і М. Павлушков, цілком зрозуміло, бажали мого звільнення і вони так поставили справу перед Бруком, що він, щоб не загострювати ще більше своєї боротьби з ними, мусів хоч у цій дрібниці піти на поступки і звільнити мене. Нарешті мене випустили з в'язниці, але під підписку про невиїзд і з обов'язком, щотижня з'являтися мені, відмітку до слідчого Брука. Коли почався суд, мене довго не пускали до Харкова. Брук дозволив мені поїхати лише на кінець суду. Одразу ж по моєму поверненні з Харкова мене викликали до ДПУ і оголосили мені, що я маю вирок три роки ув'язнення але умовно. Після звільнення я опинилася в становищі ще гіршому ніж Галя Ніковська. Я була родичка головних обвинувачених, але сама також мала вирок. Матеріальний стан мій і мого чоловіка був жахливий. Працю і я і мій чоловік могли дістати тільки ховаючи наші родинні зв'язки і моє минуле. Але те не могло тривати довго. Як тільки на праці дізналися, хто я така, мене негайно звільняли, так само і мого чоловіка звільняли за мене. Але в цій ситуації я дістала численні докази зворушливої чуйності зрозуміння

до всієї справи СБУ від багатьох українців і українок.

Саме в той час, коли частина переляканих процесом родин засуджених тікали одна від другої, як від чуми, багато звичайних українців, що не були так званими “діячами”, у протилежність до тих “діячів”, добре зрозуміли причини поведінки обвинувачених на процесі. Багато, дуже багато українців, навіть незнайомих мені до того часу, підходили до мене, тиснули мені руку, казали, що вони розуміють усе, підбадьорювали мене.

М. Павлушков. Останнє фото перед арештом.
1929 р.

І хоч це було для них велике ризико, після кожного мого звільнення, вони знову влаштовували мене на працю в іншому місці.

У 1938 році прийшли мене заарештувати знову. Але я вже очікувала на цю подію, бо при арешті В. Ф. Дурдуківського взяли при тому і моє фото і розпитували про мене. Я мешкала тоді нелегально в цілком іншому місті і там перечекала хвилю арештів.

У 1941 році, після початку війни, коли забрали багатьох українців, приходили знову по мене, але я врятувалася від цього 3-го арешту тим, що встигла перебігти вночі до сусіднього чужого приміщення.

Оце все щодо мене.

Мого чоловіка знала я ще за кілька років до процесу СБУ. Він походить з родини переслідуваної більшовиками ще з часів громадянської війни. У родині мого чоловіка, ще за часів першої світової війни бували гостями сл. пам'яті Симон Петлюра, Вячеслав Липинський і такий приятель українського народу як барон Штенгель, колишній посол України в Берліні. Батько мого чоловіка, що був родичем графа Михайла Тишкевича, посла УНР, після багатьох арештів ще за

часів ЧК, у 1930 році скоро після процесу СБУ був знову заарештований і загинув в одному з концентраційних таборів. Декотрі люди, що були разом з ним на заслання, але мали щастя вирватися на волю, розповіли нам уже тут на Заході подробиці про його загибель. Мій чоловік жив під більшовиками весь час також під постійною загрозою викриття його родинних зв'язків і арешту і уник цього лише завдяки щасливому збігу обставин. Байку що я вийшла заміж за гебеушника я вперше почула аж перед війною від Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської. Сама Людмила Михайловна почула це від однієї справді балакучої старушки, що лишилася на Батьківщині. Ця люба старушка навіть не могла згадати, де вона таку фантазію чула! Коли Л. М. Старицька-Черняхівська довідалася правду, її обуренню не було меж. Можливо, що я сама завинила у виникненні цієї байки. Коли я вже сиділа в Лук'янівській в'язниці, один тюремний наглядач дійсно запропонував мені раптом руку і своє серце. Пізніше я сама оповідала про це, як про анекдот. Як видно, для певного гатунку людей цього було досить, щоб пустити дурну чутку... Відомо, що вся брехня має властивість, перекочуючись з уст в уста, рости як сніжна грудка!.. Пригадую, до речі, як на перший день після як я прийшла з в'язниці додому, прибігла до О. Ф. Дурдуківської одна пані, що любила перша передавати новини, особливо погані. Я перебувала в сусідній кімнаті, де вона мене не бачила.

— Ви ще нічого не чули, Онисе Федорівно? — Аж палаючи від нетерпіння вигукнула вона ще на порозі. — Ваша племінниця повісилася вчора вранці на ґратах, на власних косах! Я знаю це з певних джерел! Біжіть швидче до в'язниці!

Добре, що я вже була вдома і заощадила тим Онисі Федорівні один зайвий сердечний припадок.

Чи існувала “Спілка Визволення України” взагалі?

Так, існувала і це не було вигадкою ДПУ. Але в протилежність СУМ-ові, що був досить розгалуженою підпільною організацією з досить бойовими настроями (в протигагу комсомолу), С. В. У. була побудована на цілком інших підставах і мала цілком інший характер і завдання.

С. В. У., як організацію, не можна міряти звичайними для нас мірками і уявами. СБУ цілком не можна порівнювати з формами організованого підпілля партійних організацій. СБУ, як організація, уявляла собою центр з дуже вузького кола людей, не більше як 12-15 осіб, без міцно організаційно-оформленої периферії.

Але за СБУ йшли десятки тисяч українців. На лаві підсудних в числі 45 осіб, які задумом ДПУ мусили представляти саме цей центр СБУ, були й такі, що були лише учасниками процесу, але не були прямими учасниками не тільки центру але і взагалі Спілки Визволення України! Тому, коли, наприклад, письменник Івченко, або хтось інший з учасників процесу казали що за існування СБУ вони дізналися тільки під слідством, то це була правда. Ці люде були, так би мовити, “вмонтовані” владою до СБУ тому, що вони були свідомими і відомими українськими патріотами і ДПУ знало, що їх праця або творчість служить ідеям визвольної боротьби і, — в тій чи іншій мірі, — співзвучна ідеям центральної групи Спілки Визволення України. СБУ була нелегальним центром національно-патріотичної праці в умовах комуністичної дійсності в Україні, була ідейним спадкоємцем Братства Української Державности (БУД).

Можу ствердити що Сергій Єфремов, Володимир Дурдуківський і Микола Павлушков розглядали свою діяльність в СБУ як логічне продовження Української Визвольної Боротьби з 1917 року. Поминаючи те, що С. Єфремов і В. Дурдуківський були в перших лавах борців за Україну, ще за царату, з перших же років свого свідомого життя. Ще тоді були вони переслідувані російським урядом і ув'язнені за свою революційно-національну діяльність. Для них усіх, діяльність СБУ була нормальним, природним продовженням шляху їх боротьби за Українську Самостійну Демократичну Державу. Я певна, що так розглядала цю справу і переважна більшість інших учасників і притягнутих до справи СБУ.

Сергій Єфремов і його найближче оточення, вважало, що передумовою в боротьбі за Вільну Україну є національно-політичне виховування українського народу, зокрема української молоді. Згідно цих поглядів і велася діяльність СБУ, що її можна схарактеризувати як **боротьбу за українську душу**. Коли ми про-

аналізуємо напрямки в українській літературі, практичній праці українських видавництв, головні напрямки викладання гуманітарних наук у багатьох українських університетах і інститутах, у науково-дослідчій праці, у мовознавстві, педагогіці, історії, тощо перед процесом СБУ, — тоді ми побачимо **скрізь єдину керуючу руку центру СБУ в усіх ділянках національно-політично-культурного життя нації в той період**. Ці напрямки і форми діяльності були, є і будуть найголовнішими у боротьбі за Україну. Бо тільки збуджена національна свідомість є передумовою успіху визвольної революції на всіх її хронологічних етапах. Саме це завдання і ставила перед собою верхівка або центр СБУ.

Ідеї СБУ були і є найбільшою загрозою кожному окупантові України. Гасло СБУ і СУМ-у: "Нація понад класами, держава понад партіями" — є вимогою і наших днів.

Втілення цього гасла у практиці є першою і неодмінною передумовою успіху нашої визвольної боротьби і нашого національного відродження.

Помер Юрій Іванович Яновський

Юрій Іванович Яновський — блискучий стиліст, один з найвизначніших письменників нашої доби, — народився в Кіровограді 1902 року в родині службовця.

Літературну діяльність розпочав у 1924 році. Писав вірші, нариси, оповідання, романи, п'єси й кіносценарії. Належав до провідних майстрів нової сучасної літератури — до групи Миколи Хвильового, зокрема співпрацював у "Літературному Ярмаркові", якого видавав Микола Хвильовий по ліквідації Вapлiтe й Пролітфронту.

Розпочав свою літературну діяльність ще будучи студентом Київського інституту народного господарства. Книжка поезій Покійного "Прекрасна Ут" (з морською тематикою) вийшла ще 1928 р. Скоро по тому появились його новелі, зібрані в книжках "Кров землі" та "Мамутові бивні", а пізніше — у 1930 р. — роман "Чотири шаблі" і роман "Майстер корабля". Ці

книжки поставили Юрія Яновського в перші ряди творців нової української літератури. Це, звичайно, турбувало російського комуністичного окупанта і Юрій Яновський опиняється на засланні, де відбуває дворічний "курс навчання радянського патріотизму".

По виході з заслання, Юрій Яновський розпочинає, сказати б так, новий період своєї творчості, у якому вже мусів піти на поступки окупантові, бо інакше мусів би мовчати роками, як то зробив вапльятинин А. Любченко, або загинути, як загинули його товариші по перу, Микола Хвильовий, Микола Куліш і всі інші вапльятини. Так появився його роман "Вершники". Та Юрій Яновський упокорився тільки зовнішньо, залишаючись у душі все тим же палким українським патріотом. Тому він використовує сяку-таку віддушину в роки останньої війни і пише роман "Жива вода", за який трохи не наклав головою: цей роман визнано за націоналістичну виласку, Яновському знову дуже різно нагадано всі його попередні національні "гріхи", а роман "Жива вода" найгостріше критикується не тільки критиками й письменниками, а й центральним органом КПРС "Правдою" і з трибун всеукраїнських та всесоюзних з'їздів партії. Ю. Яновський стоїть знову перед дилемою життя і смерті. І знову вибрав життя, і пише цикл оповідань, які видає окремою книгою під назвою "Київські оповідання", за які йому присуджують — у 1948 р. — Сталінську премію (3-го ступня) і видають її в 1949 році — дуже убого і дуже мізерним накладом для сталінського лауреата — лиш 20 тисяч примірників.

Юрій Яновський — дуже плодовитий письменник: від початку літературної діяльності по 1945 рік він видав 39 книжок загальним накладом 337.186 примірників, а за час від 1946 року по червень 1953 р. — 9 книг (з них "Вершники" і "Київські оповідання" вийшли двома виданнями) загальним накладом 265 тисяч примірників. Крім того ряд його творів вийшли в СРСР іншими мовами — російською мовою 4 книги загальним накладом 345 тисяч примірників, вірменською мовою — одна книжка, 5 тисяч прим., латиською мовою — одна книжка, 4 тисячі прим. Це дані

лише по кінець 1952 р., а по тому перекладались і видавались його інші твори, хочби остання його п'єса "Донька прокурора", яка тепер іде по всіх більших театрах СРСР. Крім того, роман "Вершники" видано чеською мовою (Прага), "Оповідання" — польською мовою (два видання, Варшава), та "Оповідання" румунською мовою (Бухарест). Накладів цих видань, на жаль, подати не можу. У періодичних виданнях твори Ю. Яновського друкувались болгарською, угорською, польською, чеською, англійською, еспанською, німецькою та французькою мовами.

Коли до цього ще додати кількарізні українські видання творів Ю. Яновського по цей бік залізної заслони, то аж тоді ми зможемо уявити почитність цього великого майстра.

З драматичних творів Юрія Яновського я можу назвати такі: "Дума про британку", "Завойовники", "Син династії", "Райський табір" і останній — "Донька прокурора". Думаю, що мій реєстр драматичних творів Ю. Яновського ще не повний. Крім того, Покійний був автором ще й кількох кіносценаріїв.

Юрій Яновський — чарівний романтик і блискучий майстер слова і речення. Це — письменник невтомної і невисипущої праці, письменник багатожанровий і різноматематичний. Поруч з тим він і великий гуманіст та патріот — від усіх його творів віє чаром відданої любови до України і до наших людей. Мабуть саме ця риса його творчості, поруч з високою майстерністю, і зробила його улюбленим письменником нашого народу по обидва боки залізної заслони.

Не можна забувати про роль Юрія Яновського, як учителя, як приклад для цілого покоління молодших письменників, багато з яких починали свою творчість під його літературним впливом, і для яких він був — і ще й довгі роки буде — зразком не тільки стилю, а й зразком суворой вимогливості до своєї

праці, почуття відповідальності за неї. Він працював над словом, як ювелір над своїм виробом і, не зважаючи на свою справді велику продуктивність, завжди скаржився, що йому дуже важко писати... Коли ж читачі запитували його, який свій твір він вважає найкращим, то Ю. Яновський скромно відповідав: "Найкращим своїм твором я вважаю той, якого я ще не створив..."

Останнім літературним твором Ю. Яновського була його "Нова книга" — видана видавництвом "Радянський Письменник" у Києві вже в цьому році (30 тисяч накладу).

Не можна оминати й редакторської праці Ю. Яновського, зокрема редакторства в журналі "Українська література", де він був справжнім опікуном і вчителем молодих письменників. Крім того, Ю. Яновський цікавився й іншими ділянками українського життя, зокрема мовознавством — він завжди намагався очищати нашу мову від російського намулу. Вже в останніх роках він бере участь у дискусії над підготовкою другого видання російсько-українського словника, намагаючись усунути з нього цей намул.

Останні десятиліття свого життя Ю. Яновський мав вигляд людини вкрай зацькованої, заляканої. Він уникав кожної небезпечної зустрічі, кожної розмови, яка б могла привести до нового арешту й заслання. Нема сумніву, що ця зацькованість від російського окупанта (не зважаючи на його "ласку") і привела його до передчасної смерті, завчасно виснаживши його організм.

Помер Юрій Яновський у Києві 25 лютого 1954 року.

Пам'ять про Покійного, як і його вплив на нашу літературу, не скоро зітреться — ми відчуватимемо Юрія Яновського ще довгі десятиліття.

П. Волиняк

Д-р Іван РОЗГІН

ВСЕСВІТ І ЛЮДИНА

Природа, як сукупність незчисленних у різноманітності і невичерпних у можливостях явищ і процесів, завжди була об'єктом дослідження. "Книга премудрості Божої" для релігійної людини — кажуть одні. — "Пробний камінь для матеріалізму", — кажуть другі.

Найдокладнішим проявом мудрости Творця є життя на землі. Від найпростішої вегетаційної форми до завершеної в людині, у всіх своїх дивних комбінаціях за формою і таємничістю за змістом, — життя як єдиний вияв пов'язане не лише в собі, а й з усіма іншими природними явищами, навіть з космічними. Тому, тепер вважають, що Макрокосмос-Всесвіт і Мікркосмос-Людина є таємниці єдиної природи. Ми не можемо збагнути ні одної ні другої. Сучасна наука досі не може обґрунтувати "науковими методами" ні початку ні кінця Всесвіту, як також ні початку ні кінця життя на землі. Наука знає лише дещо з проміжних процесів, перетворень у природі.

До Ньютона, світ уявляли собі як єдність простору, часу, матерії і Творчого Духа. Ньютон довів, що світ безконечний, хоч цю безконечність він не визначив ніякими величинами, а лише абстрактною утопією. Ейнштейн стверджує, що світ конечний (має кінець, край), у всіх своїх проявах чуттєвий і конкретний. Нам зда-

ється, що це теж утопія, хоч математично обґрунтована. Що ж до причин виникнення світу і його кінця, то ні Ньютон, ні Ейнштейн та й ніхто інший з сучасних вчених ще не сказав нічого. Бог цю таємницю залишив за собою — сказав колись один філософ. Та якби там не було, а існує природознавство, що має хоч на окремих відтинках, а величезні успіхи у дослідженні природи. Ми свої нариски і присвячуємо, деяким з них, особливо тим, що їх зробили українські сучасні вчені, українська наука.

Якщо розглядати природознавство в історичному аспекті, то виявляється, що наші попередники мало що менше знали про природу від нас. А тому, що першими дослідниками природи були стародавні філософи, або точніше, перші природознавці були і філософами, тому важливо дещо знати про них, головне про класиків філософії природознавства.

Філософія природи

Саме слово "філософія" — від грецьких "філо" — любов і "софо" — мудрість, отже, любов до мудрости, до знання, до науки. По суті, філософія була першою наукою серед людей на землі навіть "наукою всіх наук", бо займалася найзагальнішими проблемами роз-

витку природи, а точніше кажучи, основною проблемою: визначенням відношення природи, матерії до духа, або мислення до буття, залежно від способу розв'язання цієї кардинальної проблеми, філософи і філософія поділялися на два протилежні табори: ідеалістичний і матеріалістичний.

Ідеалісти твердять, що первопричиною всього є ідея, дух, свідомість. Природа із її атрибутами є втілення "Світового духа", "Абсолютної ідеї", "Волі Божої".

Матеріалісти твердять цілком протилежне: матерія, природа є первопричиною, а ідея, дух, свідомість — властивість матерії, наслідок матеріальних процесів.

Щоправда, існували раніше й існують тепер, напрями в філософії, які намагаються поєднати ідеалізм з матеріалізмом, примирити їх. До таких філософій належать: трансцендентний ідеалізм Канта або дуалізм, плуралізм, прагматизм, екзистенціалізм та інші. Кант учив, що вищою сферою людського пізнання є розум, що керується суб'єктивними ідеями: душі, світа (природи) як єдиного цілого і Бога.

Не подаючи систематичного перегляду історії філософії, бо це не є нашою темою, ми хочемо лише ствердити деякі позиції філософії природознавства, для обґрунтування наступних наших міркувань.

Найперше, що стародавні філософи Індії й Китаю, а головне стародавніх Греції та Риму, були природниками: лікарями, географами, астрономами, математиками, пізніше, у середні віки, — духовними особами, а в епоху Відродження і в новітні часи — вченими природниками, основоположниками всіх наук.

Друге, що філософія в цілому, — в наслідок спочатку логічного дослідження, а пізніше наукового спостереження окремих явищ природи, — розкрила низку закономірностей, що стали базою для сучасних наук. Так, у стародавній греції від початку VI століття до Р. Х. в епоху античної філософії, сформувалися всі світогляди, що існують і досі. Тоді ж зародився ідеалізм, блискучим представником якого був Платон, і матеріалізм, основоположником якого був не менш славний Геракліт, хоч вчення його дійшло до нас лише в коротких уривках. Тоді ж сформувалася атомістична теорія будови матерії, яку сформулював Демокріт. Він же зробив початок так званого "солідарного напрямку" в медицині. Він вважав, що в основі всякого захворювання лежать зміни щільності складових частин тіла, які виникають від неправильного напрямку розташування атомів. Гіпократ твердив, що здоров'я залежить від правильної циркуляції і змішування рідин в організмі, себто, він був ніби основоположником сучасної ендокринології. Платон і Аристотель учили, що рушійною силою здоров'я і хвороби, як і інших виявів змін в природі, є життєва сила, душа. Отже, треба лікувати не лише тіло, а в першу чергу душу. В даному випадку маємо, ніби, початок сучасної психопатології і психотерапії.

Таким чином антична філософія пояснювала світ, входячи з грецької релігійності. Не зважаючи на те, що греки не створили ще богослов'я, як науки, бо цьому не сприяв позбавлений релігійних догм характер грецької релігії, все таки, на ґрунті грецької філософії розквітли найвищі досягнення грецької побожності та релігійної думки. Проф. Д. Чижевський з того приводу каже: "У часи поганського політеїзму, грецька філософія дійшла до найвищих релігійних ідей, до ідеї монотеїзму, до ідеї створення світа, до визна-

чення ролі людини в природі, до ідеї Божеського провodu". Антична філософія також виробила всі ті поняття, що стали підставою всіх наук.

На зміну античній філософії, після упадку Греції та Риму, прийшла середньовічна, що тривала майже від початку аж до XV століття по Р. Х. Сучасні природознавці, особливо матеріалісти, зневажливо ставляться до цього періоду історії розвитку людського духа, називаючи філософію цього періоду "схолястичною", "церковною". Вони роблять закиди, що нібито, філософія того періоду була тісно пов'язана з релігією, презирливо ставилася до природи і взагалі до всього земного, і тому, затримала розвиток природознавчих наук. Ми думаємо, що таке трактування цілої епохи не цілком відповідає правді. Ми вважаємо, що філософія середньовіччя виконала дуже важливу функцію для людства. Вона, трохи відтягнувши увагу людей від природи, звернула їх на шлях шукання інших вартостей. Найголовніше, наблизила людство до св. Письма, а тим самим до християнства, до Бога. Філософи тієї епохи, що мають спільну назву "Св. отців Церкви", як св. Августин, Тома Аквінський, Іван Золотоуст, Григорій Богослов, Василій Великий та інші створили основи християнської догматики. Ніби "наново відкрили" святе письмо і класифікували Богом надхненні відкриття. Вони очистили, чи оновили, античну філософію від матеріалізму, підняли на відповідний рівень вчення Платона, Аристотеля та інших представників ідеалістичного напрямку. Тому, не зважаючи на те, що ця епоха знала Хрестові походи та інквізиції, все таки для загального людського поступу значення її величезне. І справді, лише тепер було знайдено місце людини в природі, утвердили людську душу як найвищу категорію в природі. Показали шлях людини до спасіння душі і оздоровлення тіла.

Наступна епоха — Відродження, що обіймала XV-XVII століття, була найвизначнішою для природознавства. Досить лише перерахувати головніші винаходи, щоб мати уяву про це. Не кажучи вже, що на той час припадає розвиток мистецтва, винайдення друкарства, розвиток монументального будівництва, але таки найбільше осягів людство зробило в природознавстві: Колумб відкрив Америку (1472), Васко де Гама вперше об'їхав Африку і тим відкрив водний шлях до Індії (1498), Магелан вперше об'їхав довкола світа (1519-1521). Виникла анатомія і покладено початки фізіології, постала наука про електрику та магнетизм, з алхімії виникли ятрохемія, як наука, що мала за мету досліджувати хворий організм і різні ліки. Виникла картографія і гідравліка, як наукові дисципліни. Великі осяги зробила фізика, математика і особливо механіка. У математику введено символи для визначення величин. Особливо великих успіхів набула астрономія. До XVI століття панувала геоцентрична система Аристотеля — Платона, за якою земля являла собою нерухомий центр всесвіту, а кругом землі оберталося сім сфер — сонце, місяць і п'ять відомих тоді планет. Границя світу — восьма сфера нерухомих зірок. Схолястична філософія добавила ще дев'яту сферу ангелів і предивних душ. Поза тими сферами уже перебуває Творець усього — Бог. У 1543 році Н. Копернік, польський астроном, видав свою працю "Про кругообіг небесних тіл". У ній він довів, що земля обертається кругом своєї вісі і разом з іншими планетами кругом сонця. Центром всесвіту є сонце (геліоцентрична система Коперніка). Копернік перший математично обґрунтував

рух небесних тіл і тим самим у таку важливу для природознавства сферу, як космологія, увів математичні методи дослідження. Такий був ґрунт для філософії природи епохи відродження. Найвизначнішими представниками філософії цього періоду були: Бернадіно Телезіо, Джордано Бруно, Галілео Галілей — основоположник наукової механіки й астрофізики. Вони стверджували, що “Всесвіт безконечний у просторі і часі. Існують сонця інших незчисленних систем. Земля лише невеличка частина одного з світів безконечного всесвіту. Немає ніякого центру в світі — всесвіт єдиний. Планети і окремі зорі — зоряні світи, — підлягають тим же законам, що й земля. Розвиток ніколи не зупиняється, безконечні світи виникають і щезають. Життя ніколи і ніде не припиниться. Світ досконалий і гармонійний.”

У цьому періоді була також розроблена перша класифікація наук.

З XVII віку почався період розквіту класичної філософії, або “ нової філософії”, основоположниками якої були Кант, Фіхте, Шелінг і Гегель. Кант і Гегель

стали основоположниками німецького класичного іdealізму. Як ми вже згадували, Кант намагався примирити матеріалізм з іdealізмом, науку з релігією. Велика заслуга Канта в тому, що він розробив нову ідею виникнення і розвитку сонячної системи і землі. Інші філософи того періоду, критично перебудували погляди своїх попередників, розробили сучасну натурфілософію. Для нас важливо відзначити, що в цей період природознавство досягло небувалого розвитку. Досить назвати лише деяких представників, — Дарвін, Пастер, Можанді, Мюлер, Клод Бернар, Вірхов, Лістер, Мечніков, Кох і багато інших, — щоб уявити собі, яка то була багатоплідна епоха XVII, XIX і початку XX століття. Найбільшим досягненням нашого віку є безумовно розкриття таємниці атома і звільнення ядрової енергії. Таким чином, тепер наука має ту силу природи, про яку досі говорили лише теоретично. Тому, ми починаємо свої нариси з природи переглядом наших знань про енергію, її роль в природі і життєві закони, за якими вона діє.

(Продовж. на стор. 31)

Алло, панове і товариші композитори!

За останні два роки українські радянські композитори не написали ні однієї нової опери, ні одного балету. Замовк талановитий Г. Майборода. Замовчують композиторів І. Руденка (автора пісні “Любіть Україну” на слова В. Сосюри), харків’янина П. Гайдамаку (автора романсів “Мріє моя, мріє” та “Шаллю зорі золоті”), Миколу Жербина (автора багатьох популярних романсів, а між ними і чудового “Далеко хмуре поле” на слова В. Сосюри). Корнійчук і Ванда Василевська так взялися переробляти лібретто опери “Богдан Хмельницький”, що композитор К. Данькевич фактично мусів писати нову оперу. Талановитий П. Козицький — голова правління Спілки радянських композиторів України, — як і А. Штогаренко — секретар парткому Спілки, — майже, нічого не творять, бо завалені громадсько-канцелярською працею...

Остап ТАРНАВСЬКИЙ

ІОСИПОВІ ГІРНЯКОВІ В АЛЬБОМ

У двадцятип’ятиріччя його креації Мини Мазайла

Коли в часи Шекспірові у “Гльобі”
з’явився Ричард Барбедж, ввесь народ
підносився в екстазі й, насолод
чекаючи, у шуканій шанобі
акторові хвалу співав в оздобі
красивих слів; а лорд — не простий сноб,
ба, навіть сам король, задля чеснот,
партнера бачили в його особі.

— А в нас твердий припав театру шлях:
і Кропивницький, Курбас і Гіряк —
це боротьба за височінь театру
й на вівтарі краси святкова дань.

— Вітай же, майстре, що кризь твердь заслань
і людську злобу зняв мистецтва ватру.

“Гльоб” — Шекспірів театр у Лондоні.

Ричард Барбедж — найвизначніший англійський актор у Шекспірові часи.

НОВІ ДНІ, КВІТЕНЬ, 1954

І все таки, попри каторжні умови постійного домашнього арешту (важчі ніж еміграційні!), українські радянські композитори дещо спромоглися зробити, і то не тільки для УРСР, а й для України. Із скарбниці нашої музичної культури вже ніколи не згубляться симфонічні сюїти А. Штогаренка “Пам’яті Лесі Українки” чи В. Гомоляки “Закарпатські ескізи”. Ряд пісень на тексти Т. Шевченка й І. Франка композиторів Л. Ревуцького, Г. Верьовки також міцно ввійшли в український хоровий репертуар. Навіть кантата Г. Жуковського “Слався, Вітчизно моя!” — попри окремі “радянські рядки” в тексті — звучить величньо, зі справжнім епічним розмахом; це кантата з українською душею. Всі ці композитори, звісна річ, обмежені в творчості, але хто мав нагоду слухати їх твори в нечисленних передачах київського радіо, той відчув, що українські композитори в Україні опанували складне мистецтво оркестровки, мистецтво контрапункту; ростуть із українського музичного народного “я”. Періодичні виходи “указів” з Кремля про все нову й нову “перебудову” — а мовиться фактично про вимогу примітивізувати музичну мову! — зв’язують руки і крила творцям української сучасної музики на Батьківщині. На все вони мусять зважати: яку тему беруть, хто з поетів дає текст, і т. д. Вони змушені забути свої ж, раніш написані, блискучі твори, яких тут не будемо перелічувати, — написані в період ще відносної свободи у ВУТОРМ-і...

Біля 100 років тому створено було першу українську оперу-буф “Наталка Полтавка” (музикант Васильїва). На чужині була написана і друга наша опера, опера-комік “Запорожець за Дунаєм”. Після революції в ділянці опери працювали Б. Лятошинський (“Золотий обруч”), Костенко (“Карпати”), О. Чишко (“Яблуневий полон”) та інші. Якось довелося одному еспанському музикознавцеві “прокрутити” дві патефонні плити: арію із “Запорожця за Дунаєм” і арію із “Тараса Бульби”. Еспанець дуже точно і відразу ж визначив: перша — італійська музика, друга — українська. Про українську музику сказав би він і слухаючи нові українські опери (між іншим, еспанці на-

загал українців найбільше не тільки шанують, а й знають за їх пісню). Оглядаючи скромну бібліотеку, той еспанець звернув увагу на велику кількість видань на еміграції і запитав, чи є також нотні українські еміграційні видання, чи написано нові музичні твори і чи можна щось дістати; щось інше, ніж релігійні старі пісні чи нові марші. Я відповів, що не знаю, а подумав, що мабуть — ні.

Якщо вже й видано твори передчасно померлого М. Гайворонського, то про це невідомо громадянству. Якщо і написав Є. Оленський, Ю. Фіяла чи А. Рудницький, чи молодий Соневицький нові твори, то про це також нічого невідомо, як і про працю інших українських композиторів на еміграції. Два роки тому написав поет Яр Славутич лібретто до опери "Донька без імени" — і дотепер він не знайшов композитора, який

би серйозно взявся за працю. Автор цих стрічок три роки тому написав віршоване лібретто до опери "Мар'яна" і після невдалої спроби співпрацювати з одним молодим композитором у Франції — це лібретто так і лежить "мертвонародженою дитиною". І напевно ще є праці, на яких можуть опертись композитори. Є багато-багато текстів (взяти хоча б збірку поезій Діми "Росяні зорі"), які аж просяться, щоб їх покласти на музику. А передусім — є відповідальність перед Батьківщиною, перед тими, кому зв'язано руки і крила.

У час, коли й саме фізичне та духовне існування є проблемою, безперечно є багато проблем, дуже тяжких у композиторів, у виконавців їх творів і т. д. Все таки їх величність Оптимізм повинен нам бути братом в мандрівці чужиною, а Праця — матір'ю.

Леонід Полтава

НОВА ТАКТИКА КАНАДІЙСЬКИХ КОМУНІСТІВ

За останні місяці помічається крутий зворот у тактиці канадійських українських комуністів: вони дуже тихо й скромно поводяться з українським національним табором у Канаді, а зокрема з новоприбулими. Нема сумніву, в цій діяльності вони одержали нові таємні директиви з Москви, бо ж відомо всім, що вся їхня "канадська робота" контролюється й керується з Москви. Ще рік тому вони не пропускали жодної нагоди, не минали кожної нашої дії, кожної нової появи в пресі, в літературі та громадсько-політичному житті, намагаючись усе висміяти та унешкодити для їх підривної роботи в Канаді. Раніш вони не пропускали виходу кожного чергового числа "Нових Днів", перепадало від них і "Гомонові України", "Українському Голосові", "Новому Шляхові" та іншим нашим часописам. А тепер мовчать, як води в рот набрали.

Причина цієї зміни тактики криється в одному: національний український табір та його культурно-політична міць за останні роки значно зросли. Українсько-канадійські московські найманці просто не спроможні не тільки атакувати, а навіть і відбитись: кожен їх виступ був ганебно для них розбитий і спростований. Появився цілий ряд праць українською та англійською мовами (напр. "Біла книга про чорні діла Кремля" СУЖЕРО, "Острови смерті" С. Підгайного, книжки М. Приходька та інші), документальність та угрунтованість яких, комуністи просто безсилі заперечити. Поруч з тим зросла і якість нашої преси. Комуністична преса в Канаді терпіла поразку за поразкою, що почало загрожувати моральному станові їх членства. Це було ніяк не на руку Москві і вона дала наказ своїй агентурі в Канаді "відступити з честю на вихідні позиції".

Нашим політично-громадським організаціям пора б уже розробити план наступу на канадійських комуністів, щоб узяти їх з середини, себто входити в контакт з їхнім членством, а особливо з прихильниками, і виривати їх кадри поодиночі. Наша згідлива ізоляція може бути виправдана морально але вона помагає комуністичному прововоді в Канаді утримувати при собі значну кількість канадійських українців, які тримаються там з двох причин: 1. Безпросвітня темнота і непоінформованість про справжній стан у Україні і 2. Страх перед моральними репресіями з боку представників українського національного середовища по виході з табору комуністів.

Розгромити остаточно російську агентуру в Канаді

— невідкладне завдання українських національних організацій у Канаді. І приступити до нього треба негайно і з належним тактом і способом, бо інакше натрапимо на несподівані труднощі. Кожного, хто перейшов від комуністів до нас, вітати не кпинами й лайкою, а як блудного сина, що повернувся до батька. Не можна забувати, що наявність ще чималої організації українських комуністів у Канаді є виключно виною українських національних організацій, які досі нічого не зробили, щоб дійти до їх членства і завоювати його з середини. А сьогодні це цілком можливе, бо українські комуністи дуже надламани. Про це свідчить хоч би зміна їхньої тактики щодо нас.

П. Волянйк

Поштові марки УНРади

Поштова станиця УНРади в м. Торонті доводить до відома, що в неї можна замовляти ВСІ значки, які видав Поштовий Відділ В. О. УНРади.

Пам'ятаючи, що українські поштові марки є не лише гарним засобом нашої пропаганди між чужинцями, але й частковою матеріальною підтримкою нашого Державного Центру — просимо всіх прихильників Української Національної Ради і українських патріотів замовляти слідуючі найновіші серії: ювілейні — з нагоди 700-ліття від заснування м. Львова, 700-ліття коронації короля Данила, а також серію присвячену найвидатнішим українським державним мужам — борцям за українську демократію — І. Мазепі, Б. Іваницькому, С. Баранові, серії 5-ліття УНРади та її 3-ї сесії.

За докладнішими інформаціями звертатись на адресу:

Wasył Nelipa, 634 Bathurst St., Toronto, Ont., Canada.

ПРЕКРАСНИЙ ПОДАРУНОК

ВЕЛИКЕ ЦАБЕ

ДОКІЇ ГУМЕННОЇ

розкішно ілюстроване видання, де розвага гармонійно сполучена із пізнанням нашої запашної минувшини. Ціна 2 дол. 50 центів. 160 стор. Понад 300 ілюстрацій.

Замовляти:

UVAN, 11½ West 26th Street, New York 1, N. Y., USA.

З НОВИХ ВИДАНЬ

Олекса Повстенко, ЗОЛОТОВЕРХИЙ КИЇВ, стор. 32+обкладинка, видання автора, Вашингтон, США, 1954.

Київ, на жаль, ще й досі не дочекався вичерпуючого історичного нариса свого розвитку. За це взявся проф. О. Повстенко, який оце розпочав видання своєї справді вичерпуючої праці про Київ, починаючи від його початків аж до наших днів. Видання розраховане на 12 зошитів об'єму і формату "Нових Днів", багато ілюстроване (понад 500 ілюстрацій, деякі з них цілосторінкові). Перед нами вже перший зошит цього видання, який справляє найкраще враження.

Проф. О. Повстенко розпочав свою працю про Київ ще будучи молодим доцентом Харківського інженерно-будівельного інституту і закінчує її аж тепер. За цей час він зумів зібрати і зробив сотні фот, малюнків, реставраційних рисунків тощо.

Свою працю про Київ О. Повстенко продовжував з 1935 р. вже в Києві. Там він на замовлення Академії Архітектури СРСР написав книжку про Київ, але вона була розкритикована ще в рукопису. Рецензент закинув авторові її, що книжка складена з наміром викликати в читача романтичне перечулення до дрібно-буржуазного Києва, насиченого "національним намулом", і зовсім знехтував добу "соціалістичного Києва". Книжку запропоновано переробити, від чого О. Повстенко відмовився і вона так і не вийшла з друку. Замість неї появилась аж по війні бажана окупантам книга про Київ, автором якої є харківський архітект Ів. Ігнаткін (Києв. Города СРСР, Москва, изд. А. А. СССР, 1949).

Така історія цієї цікавої праці.

У першому зошиті вміщено передмову до видання, статтю "Київ — вічне місто", потім розпочато розділ "Великокняжий Київ". У цьому зошиті вміщено 23 ілюстрації та схеми, які не тільки удокументовують цю працю, а й прикрашають її.

Радимо всім нашим читачам стати передплатниками цього цікавого й корисного видання.

Умови передплати:

За повне видання (12 зошитів) — 8 амер. дол. Замовлення і гроші можна слати двома ратами по \$4.00 (друга рата — по одержанні 6-го зошита) на адресу:

ЗОЛОТОВЕРХИЙ КИЇВ

P. O. Box 3284, Washington 10, D. C., U. S. A.

Леонтій Форостівський, КИЇВ ПІД ВОРОЖИМИ ОКУПАЦІЯМИ, стор. 74+6, обкладинка Б. Крюкова, видавництво М. Денисюка, Буенос Айрес, 1952. Видання частинно ілюстроване.

М. Подворняк, НА ШЛЯХУ ЖИТТЯ, збірка християнських віршів та оповідань, ч. 2, стор. 125, обкл. М. М. Левицького, видавництво "Дорога Правди", Вінніпег-Торонто, 1953.

Юрій Тис, МАРКІЗА, історичне оповідання, стор. 126, обкладинка (двокольорова) й передмова М. Ле-

вицького, видання КПУК (видавець Ів. Тиктор), Вінніпег, 1954.

В. Мартиниць, ІДЕОЛОГІЯ ОРГАНІЗОВАНОГО І Т. ЗВ. ВОЛЕВОГО НАЦІОНАЛІЗМУ, аналітично-порівняльна студія, стор. 200, видання — ???, Вінніпег, 1954.

Петро Мірчук, УКРАЇНСЬКА ВИЗВОЛЬНА СПРАВА І УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ, стор. 78, видання Ліги Визволення України, Торонто, 1954, ціна — \$0.50.

Петро Мірчук, УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНЧА АРМІЯ (1942-1952), стор. 319, обкладинка роботи — ???, видання — ???, 1953 р., друкowana в Мюнхені, Німеччина. Книжка ілюстрована.

Це мала б бути історія виникнення УПА та її дії проти німців та більшовиків, але в книжці старанно обминається всіх (напр. от. Бульбу-Боровця, що все ж таки створив перші загони УПА), хто не належить до ОУН (бандерівців), а тому книжку навряд чи можна буде вважати за об'єктивний твір.

Андрій Качор, ДЕСЯТИЛІТТЯ КРЕДИТОВОЇ КООПЕРАТИВИ ПІВНІЧНОГО ВІННІПЕГУ, стор. 14, Вінніпег, 1954.

В. Січинський, УКРАЇНСЬКИЙ ТРИЗУБ І ПРАПОР, стор. 72, в тексті 65 рисунків, видавнича спілка "Тризуб", Вінніпег, 1953.

ГОЛОС СПАСИТЕЛЯ, релігійний місячник, ч. 1, січень, 1954, стор. 64, видання оо. Редemptористів, Йорктон, Саск., Канада.

П. Ковалів, ВАСИЛЬ СІМОВИЧ, серія: Українські вчені, ч. 4, стор. 38, видання УВАН, Вінніпег, Канада, 1953. Видано коштом т-ва "Просвіта" у Форт Віліямі, Онтаріо, Канада.

Юрій Тис, НЕ ПЛАЧ, РАХІЛЕ, різдвяна містерія-драма в 3-х діях, стор. 32, обкладинка Б. Крюкова, видавництво М. Денисюка, Буенос Айрес, Аргентина.

Левко Ромен, ПЕРЕДГРИМ'Я, поезії, обкладинка (двокольорова) М. Битинського, стор. 61, видання прихильників автора, 1953, Філадельфія, США.

Гнат Діброва, КЛАДКА ВИДІНЬ, поезії, обкладинка М. Бутовича, стор. 58, видання (???), 1953, друкowana у Нью Йорку, США.

Олекса Воропай, В ДЕВ'ЯТИМ КРУЗІ (голод 1933 р.), стор. 48, видання СУМ-у, Лондон, Англія, 1953.

Інж. А. Качор, ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ В СИСТЕМІ СРСР (На тлі 4-ї п'ятирічки), стор. 121, видання Комітету Українців Канади, Вінніпег, 1953.

Гр. Домашовець, НАПЕРЕДОДНІ СВІТОВОЇ РЕФОРМАЦІЇ, стор. 157, видання — ???, Ньюарк-Саскатун, рік видання — ??? (велика таємниця автора й видавця!).

Бюлетень Союзу бувших українських вояків у Канаді, стор. 11, 5-та станиця, Торонто, грудень 1953. Циклостилеве видання.

З. Дончук, ЧЕРЕЗ РІЧКУ, оповідання, стор. 156, обкладинка Б. Мухина, видавництво "Перемога", Буенос Айрес, 1953.

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Вп. П. М. Сосновський, "Гомін України", Торонто

Шановний Пане Редакторе!

Дозвольте висловити Вам мою думку з приводу вміщення Вами двох статей про виставу п'єси Миколи Куліша "Миша Мазайло". ("Гомін України", 20 лютого, 54).

Вважаючи не вказаним полемізувати з авторами

статей, я все таки хочу рішуче заперестувати проти Вашої спроби інтерпретувати сучасну українську літературу з суто шовіністичної точки погляду, що в своїй нетолерантності, заскорузлості й односторонності мало відрізняється від поглядів тих, що знищили автора "Миши Мазайла". Микола Куліш не потребує оборонців перед Вашою цензурою (Ваша редакційна замітка про те, що "постановка таких п'єс, як "Миша Мазайло", є сьогодні недоцільна"), бо його твори переживуть Вас

і Ваших критиків і промовлятимуть до глядачів, яких навіть Ваші редакційні погрози не стримають від відчуття і зрозуміння великого драматурга.

Проф. д-р **Юрій Луцький**

Не дивуйся, читачу, що лист, адресований до редактора "Гомону України", друкується в "Нових Днях" — там його відмовились видрукувати, бо він не відповідає якійсь "революційній" міно-мазайлівсько-дядько-тарасівсько-тьотьо-мотівсько-бандерівській лінії. Тому тільки копія цього листа опинилася в нас.

Для читачів, які, може, не знають автора цього листа, подаємо деякі відомості про його: Юрій Луцький, народився 1916 р. у родині відомого західно-українського діяча Остапа Луцького (помер на російсько-комуністичній каторзі уже по останній війні). Ю. Луцький закінчив українську гімназію у Львові, вищу освіту здобув в Англії (Оксфордський університет). Звання майстра мистецтв одержав при Колумбійському університеті (США), там же в 1953 р. захистив докторську дисертацію на тему "Українська підрадянська література". Тепер Ю. Луцький — професор української мови й літератури на відділі славістики в Торонтонському університеті.

Редакція

Високоповажаний Пане Редакторе!

На останнє число Вашого журналу я чекав. Довідався я про напасливі статті на виставу Гірняківців у Торонті, то й цікаво було почути критичну оцінку. І справді знайшов її у прегарній рецензії нашого театролога проф. В. Ревуцького, якого теж прошу вітати від мене. Думаю, що цей офіційний голос знавця справи стане найкращою реабілітацією нашого найкращого сьогодні театрального діяча й актора в очах українського глядача в Торонті. Що більше, ця рецензія дасть і нову бадьорість самому реж. Й. Гірнякові, який — щонайменше — міг не сподіватись лайки за свою вірну службу українському театральному мистецтву.

Я прочитав теж і Вашу статтю на маргінесі вистави "Мини Мазайла" в Торонті. Хоч і згоджуюсь із мотивами Вашого святого обурення, але причин цієї нагінки на Гірняка і на виставу, а вслід за тим і на самого Куліша не шукав би я у примітивному розподілі нашої громади на "галичан" і "східняків". Ці причини лежать далеко глибше і вони напевно в чийхсь добре вишколених руках. Напевно признаєте правду за мною, що ця нагінка на Гірняка й на Куліша — не випадкова. Вона пов'язана із уже довгою і штучно фікляною дискусією про Хвильового, якій дехто старається надати ключеву вартість для справи нашої визвольної боротьби. Про визначного письменника, якому призначено було дати початок новій епосі, почали говорити не знавці, літератори і критики, а звичайно неознайомлені зі справою люди, примітивізуючи саму проблему та й пристосовуючи до людини великого духа мірки звичайного енкаведівського опричника. Ця компромітуюча нас усіх дурійка смішніша ще тим, що, як виходить із назви, політична організація Спілка Визволення України за підписом якихось лікарів і бухгалтерів винесла вже "проблему" Хвильового до височини першої проблеми нашого визволення і "врочисто ствердила", що для добра нашого визволення треба засудити і знищити Хвильового. Ще й збирають підписи під протестаційним письмом із осудом письменника від Богу духа винних таборових з'їдачів хліба, тих, які може вперше чують це прізвище, а яких

вмовляється, що це злочинець і вбивник. Так, ніби це вже давно краще від них не зробила сама російська комуністична бюрократія.

У цій послідовній акції неоправданих нападів на наші здобутки в Україні, здобутки, які були оплачені життям найкращих українських діячів культури й літератури, у тому числі і Хвильового та Куліша, бачу я теж випадок у Торонті. Це хтось послідовно веде акцію, щоб очорнити цих наших діячів в очах власного суспільства, щоб тим самим викреслити їх думки теж і в тих, що повинні і можуть їх зберегти, бо в Україні вже слід затертий і за особами і за їхніми творами.

У цій справі дістав я листа від свого приятеля, який близько стояв до групи, що повела атаку на Хвильового. Він писав мені дослівно так:

"Скільки тут хамства і дурноти. Тут була теж дискусія, у якій бідні вони змобілізували кількох ідіотів, між ними агентів, щоб робили московську роботу. Москалі кажуть: Над Рассею панує банда інтернаціональних злочинців; вони кажуть: над Україною знушаються українські комуністи. Це щось страшне. Я був за Хвильовим і скомпромітувався в їх очах, але скавав їм: щоб говорити про Хвильового треба мати розум і знання, ви не маєте ні одного, ні другого, а до того ваша дурнота велика і небезпечна."

Це, так би сказати, майже офіційне ствердження людини, яка знає трохи закуліс. Ви бачите, що проблема далеко глибша. Можливо, що в Торонті вона дістала інше підґрунтя, але це тяглість тієї самої акції. Зрозуміла річ, що використано шароварництво і тепер, як це використали теж зручно більшовики, щоб знищити Хвильового власними руками. Кожний з нас розуміє, що ні москалям, ні більшовикам, ні німцям, не грізна українська побутовщина — шаровари з ковбасою і чаркою. Небезпечна думка і тому так бояться думок навіть давно померлого Хвильового, навіть на далекий заокеанській еміграції. Це ж ніхто інший, тільки Хвильовий говорив, покпинаючи, що від великого полум'я революції остався лише димок, який розплився в повітрі. Це ж ніхто інший, тільки Куліш дозволив собі на гостру сатиру радянського побуту. В аспекті романтичної мелодрами, яку, як стверджує проф. Ревуцький, любить торонтонський український глядач, — напевно краще подобався б Корнійчук у "Хмельницькому", де гетьман з патосом роздирає польського прапора. Але Ви знаєте, яка думка п'єси Корнійчука.

Саме це незнання найбільший наш ворог. Якби так ці особи, навіть у реверенді, знали більше про Куліша, то не кривдили б його, що він не писав про Україну. Він не лише писав, він болів темою про Україну, він був засланий за те, що писав і думав про Україну і за те погіб мучеником. Я навіть не кажу про "Патетичну сонату", але й "Мина Мазайло" — це наша Україна, Україна, яку бачив Куліш і своїм сатиричним сміхом хотів зрушити до великого життя.

Значить, ми маємо у себе знову тупих "енків", з якими вели завзятий бій творці нового нашого відродження і від яких згинули. Та тут зовсім не справа в територіальному походженні. Навіть у Торонті пашквілі проти Гірняка підписані не "галичанами". Правда, може і галичани не відчують так глибоко, не переживають так із сльозами в очах, як це було на виставі "Мини" у Нью Йорку, чи Філадельфії. Так, ті, хто переживав ці події в Україні, розуміє п'єсу глибше, розуміє Куліша краще. Бо ж для них репліка про "Дні

Турбінних", що її роз'яснив Ревуцький, це ціла подія, а для галичан може бути порожня фраза. Але не можна викривити факту, що в час війни Львівський театр включив у свій репертуар "Мину Мазайла" та й ця вистава тішилась великою увагою і любов'ю львівської театральної публіки. Велику оцінку одержав Куліш як драматург в критичі в Галичині. Теж і самий ансамбль Гірняка не знає ніяких різниць територіальних, а живе лише українським мистецтвом і хоче йому бути вірний навіть у важких емігрантських обставинах.

Ваш О. Тарнавський, Філадельфія, США.

Шановний Пане Волиняк!

Не буду затримувати Вашої уваги, бо хвилини для Вас дорогі. Хочу тільки побажати Вам щастя, здоров'я, мудрости і сили громити й далі тих, які різними способами стараються зачорнювати наш шлях до світлого майбутнього.

З пошаною до Вас **В. Бондар**, Детройт, США.

Вельмишановний Пане Редакторе!

Ваш прекрасний журнал читаю від дошки до дошки з великою насолодою. Як Ви знаєте, за мене і за 5 інших осіб заплатив п. І. Вишинський з Форт Віліяму, висловивши думку, що я залюбки читатиму "Нові Дні".

Новоприбулі!

Ось тут подані головні кроки до Вашого канадійського горожанства

Деклярація наміру (Декларейшен оф Іntenшен) це заява, що Ви наміряєте постійно поселитися в Канаді і хочете стати канадійським громадянином.

Вона може бути зложена кожночасно по приїзді до Канади, кожним, хто скінчив 18 літ життя, або більше й був законно допущений до цієї країни.

Вона може бути зложена в урядника повіту (кавнті) або повітовому суді там, де Ви живете, або в реєстратора канадійського громадянства, — Оттава, Канада.

1. Ви мусіли бути законно допущені до Канади на постійне поселення.
2. Ваше постійне місце проживання, продовж п'яти літ, заки Ви подали аплікацію, мусіло бути в Канаді.
3. Ви повинні зложити Деклярацію наміру щонайменше один рік до того часу, як Ви стараетесь про канадійське громадянство.
4. Ви мусите належно знати мови англійську, або французьку.
5. Ви мусите знати права та обов'язки канадійського громадянства.
6. Ви мусите мати 21, або більше літ.
7. Ви мусите зложити ...присягу на вірність її Милости, Королевій.

За дальшими інформаціями звертайтеся до:

REGISTRAR OF CANADIAN CITIZENSHIP, OTTAWA, ONT.

ПУБЛІКУЄТЬСЯ ДЛЯ ІНФОРМАЦІЇ НОВОКАНАДІЙЦІВ

DEPARTMENT OF CITIZENSHIP & IMMIGRATION

Hon. WALTER E. HARRIS
Minister

LAVAL FORTIER
Deputy Minister

І він не помилився! Залишусь Вашим передплатником і на майбутнє, а йдучи за прикладом п. І. Вишинського висилаю Вам гроші за чотирьох нових передплатників.

Юрій Гавалешка, Монтреаль, Канада.

Вельмишановний Пане Редакторе!

...Мушу додати, що "Нові Дні" читаю з великим інтересом — абсолютно все, від початку до кінця! Особливо вважаю цінними статті про видатних діячів з різних галузей науки та мистецтва з підрадянської України.

Високий культурний рівень Вашого журналу — ключ до піднесення культурного рівня читачів. Сьогодні це є подивугідним, бо тепер, як правило, помічається противне явище: пристосування мистецтва й літератури до рівня пересічної людини, часто залежне від погоні за матеріальними здобутками. А Ви вже маєте великий успіх, бо ж журнал існує вже п'ятий рік!

Всі ж критики журналу — люди, що не доросли до цього високого рівня. Та це не страшно — скоро й вони підروстуть і з ворогів стануть приятелями "Нових Днів". Признаю, що війну з антисимпатиками журналу Ви ведеєте відважно і вміло, то й не потребуєте тут ні поради, ні допомоги. Саме тому відділ листування з читачами є також цікавим, просто, сказати б так, "психологічним бойовищем", де Ви завжди виходите переможцем, завдяки своєму природньому педагогічному талантові і, очевидно, практиці. Цей відділ журналу — громозвід, на який Ви відводите весь тягар редакторського посту, себто віддаєте свої дії на осуд своїх читачів. І цим Ви єднаєтесь з читачами — журнал стає не Вашим, а нашим, спільним.

З щирими побажаннями дальших успіхів —

Ольга Шарко, Монтреаль.

Дорогий Петре Кузьмовичу!

Березневе число знамените. Лиш прикро, що знову катавасія з тією частиною нашої еміграції заварилася... Мені здається, що треба між ними шукати руки "старшого брата", що, мабуть, простягнулася від "революціонерів, чи вірніші через "революціонерів".

З щирим привітом —

д-р І. Розгін, Детройт, США.

Нема сумніву, дорогий Іване Федоровичу, що так. Про це пишеться і в інших багатьох листах, про це говориться, але чогось дехто цього ніяк не хоче розуміти.

П. Волиняк

Всім шановним читачам, листи яких не можу оприлюднити за браком місця, відповідаю загальною:

Мій рецепт на засипання Збруча — безжально демаскувати копачів Збруча і викривання між ними російської агентури, яка відограє тут головну роль.

Кому адресовані мої закиди в ч. 50 журналу? — виключно редакторам торонтонтських тижневиків і особам, які надають тон тим тижневикам, а ніяк не всім галичанам. Про це там виразно написано — прошу уважніше проглянути. Мої багаторічні вже спостереження дають мені підставу вірити, що найменше 95% галичан почувають себе українцями з західних областей. І лише яких 5% почувають себе виключно галичанами і часом навіть признаються до того, як це було й у випадку з особою, листи якої я цитував. Серед них і орудують ворожі нам люди. Ця мізерна купка використовує і "східняків", — саме тих, які своєю культурою не можуть стати поруч з іншими своїми земляками, або росіянами, які, прибравши українські прізвиська, орудують серед українців. А що таких

є багато, то в тому ніхто, здається, не сумнівається. Хіба що оті мізерні 5% психологічних галичмонів...

Відповідати більше на "полеміку" тих, проти кого було скероване моє обвинувачення в ч. 50 журналу не збираюсь, бо вони свідомо не хочуть читати навіть статті проф. В. Ревуцького в тому ж числі про "Мину Мазайла". І взагалі, вважаю за корисне перейти до порядку денного, себто до творчої праці, керуючись мудрим турецьким прислів'ям, яке говорить так: "Коли ти йдеш до великої мети і почнеш зупинятись по шляху, щоб кидати камінням у кожен істоту, що на тебе гавкає, то ніколи до мети не дійдеш".

А ми ж з тобою, дорогий читачу, до мети таки маємо намір дійти! Отож бо й є! **П. Волиняк**

Вш. Пан В. Андрієвський, Вокервіл, Півд. Австралія. Два фунти одержали. Дякуємо. З них 3 шіл. відрахували книжку, яку шлемо разом з числом журналу, якого Вам бракує. У Вас тепер заплачено по ч. 64 включно. Ще бракує 400. Спортового відділу не заводимо з таких причин: 1. Брак добрих авторів з цієї ділянки, 2. Брак місця, бо 36 сторінок хоч і великого формату, а все ж малий розмір для журналу універсального типу.

ДО ВСІХ НАШИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

1. Всіх наших переплатниць просимо подавати при замовленні, як адресувати журнал: пані чи панна, бо маємо часто неприємні нарікання ("Ви в мене на весіллі не були, то чого робите панею?", або — "Я вже онуків маю, а ви мене панною дражните...").

2. Вчасно відновляйте передплату, бо ми не завжди маємо змогу нагадувати, а коли й нагадуємо, то часом чуємо докір: знаю й сам, чого ви так боїтесь? Тому не будемо нагадувати зовсім — коло вашої наліпки стоїть якийсь число, то число журналу, яке у Вас останнє заплачене. Число ж кожного випуску подаємо на першій сторінці обкладинки праворуч (під словом — місячник).

3. Нагадуємо, що коли Ви не можете вчасно заплатити, а хоче журнал одержувати, то вчасно повідомте нас про це: будемо слати Вам уборг.

4. Передплата в США не три доялри, а три з половиною — дивіться цінник на 2-й сторінці обкладинки.

Адміністрація

ПОХОРОН Ю. І. ЯНОВСЬКОГО

27. лютого громадськість Кнева проводжала в останню путь відомого українського письменника Юрія Івановича Яновського.

Віддати останню шану небіжчику до будинку Спільки письменників, де була встановлена труна з тілом Ю. І. Яновського, прийшли письменники, журналісти, працівники видавництва, артисти театрів, працівники кіно, вчителі, викладачі вищих учбових закладів, численні читачі.

Громадянську панахиду відкрив М. Бажан. З промовами виступили письменники П. Панч та К. Паустовський, заступник міністра культури УРСР тов. О. Левада, артист Київського державного театру ім. Ів. Франка О. Ватуля, артист Київського російського драматичного театру ім. Лесі Українки В. М'який.

На мітингу, який відбувся на Байковому кладовищі біля могили Юрія Яновського, виступили Л. Дмитерко, Ю. Збанацький, кінорежисер Т. Левчук, декан філологічного факультету Київського державного університету А. Ішук.

("Літ. Газета")

КУЛЬТУРНА ПРОГРАМА УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСЬКОГО КЛЮБУ ПРИ ТОРОНТОНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Як минулого так і цього року студентський клуб улаштував програму для своїх членів і запрошених гостей, яка складалася із серії доповідей на українознавчі теми. Минулого року доповідали проф. Ю. Луцький, проф. Я. Пастернак і д-р Решетар, гість з Принстонського університету. Цього року першою була доповідь проф. Луцького про "Енеїду" Котляревського. Доповідач підійшов до теми із точки нового вивчення епохи Котляревського, яке йде всупереч народницькому культові про поета. Він підкреслив вагу цих нових шукань і студій над нашою літературою і вказав на konieczність запровадження українознавчих студій в університеті саме тому, щоб, між іншим, дати можливість нашим студентам заглибитись у наше минуле і, якщо треба, переоцінити своє знання української літератури.

Другим доповідачем був відомий канадський журналіст, Вілсон Вудсайд. Його тема "Сьогоднішня ситуація в Європі". Рідко коли слухачі могли почути таку глибоку аналізу європейської дійсності. Ті з них, які

могли бути трохи розчаровані тим, що мало згадувалось про Україну, повинні пам'ятати, що місце України в Європі і що лише у відношенні до Європи можна збагнути багато наших проблем.

Третьою з черги була доповідь проф. В. Ревуцького про останнє тридцятиліття українського театру. Багато із слухачів студентів чи не вперше почули про "Березіль", Курбаса і М. Куліша. Серед тих, що були переконані, що український театр обмежується етнографічними п'єсами, було помітне зацікавлення ідеями та долею "Березоля".

Останню доповідь прочитав д-р Ігор Шевченко, професор університету в Мічиган, — "Візантійський вплив на культуру України". Численна аудиторія була вражена великою ерудицією прелегента і його глибокою методикою вченого, що сам перевіряє всі джерела й відкриває щось нове й цікаве. У кінцевому слові після доповіді проф. Луцький відзначив успіх культурної програми клубу і заохочував поширити її в наступному році. Подяка за працю над цьогорічною програмою, яка стала широко відомою в університеті, належить перш за все п. Олійникові та культурній референтці клубу п. І. Снігурі. Слухачів на кожній доповіді було біля 50.

Б. З.

ВСЕСВІТ І ЛЮДИНА

(Продовж. з стор. 25)

Про енергію та її закони

Всесвіт існує як трискладова суть: матерія, енергія та ідея або дух, — так висловлюється сучасний наш філософ В. Горбачевський. А узагальнюючи всі три субстанції бугтя, можна сказати словами Гельмгольца, що Всесвіт уявляється нам, як величезний запас сили, що проходить усі складні зміни різних процесів природи... Енергія, так само, як і матерія, залишається незмінною, щодо кількості, хоч перетворюється в часі і просторі.

Сума всіх потенційних сил напруження і живих сил у всіх процесах природи завжди залишається та сама; сила чи енергія не може бути ні знищена, ні наново створена. Так говорить принцип чи закон енергетики (термодинаміки) Р. Магера і Г. Гельмгольца.

За тим законом енергія вічна, але форми її різноманітні, а до того невпинно змінюються. Всі процеси живої й мертвої природи пов'язані з цими змінами і перетвореннями. Що ж лежить в основі цих змін? Що є їх рушійною силою? Чи є якесь спрямування всіх цих змін і перетворень? На ці кардинальні питання ще не маємо певної відповіді. Одні твердять, що рух і перетворення матерії залежить від властивості самої матерії, від її "саморегуляції", а інші доводять, що в основі руху матерії лежить нематеріальна субстанція — ідея, дух. Натомість відомо, що перетворення енергії в природі має певну тенденцію. Підкинутий камінь падає вниз, а не летить угору; рідина переливається з посудини з вищим рівнем у посудину з нижчим рівнем; нагріта річ віддає своє тепло холоднішому предмету. Такі процеси відбуваються "самі собою", і ми їх вважаємо за "природні". Вони вносять порядок у природу і завдяки їм можна завбачувати певні закономірності і, отже, керувати явищами природи. На цьому базується вся сучасна наука, в тім числі й закони енергетики.

Розрізняємо таку ступневість форм енергії в природі: енергія руху або кінетична енергія, просторова

або потенційна (відстані, поверхні, об'єму), енергія тепла, енергія електрична, енергія магнетична, енергія промениста, енергія хемічна і енергія атомово або нуклеарна чи ядрова.

У межах тієї самої відміни енергії напрям перетворень завжди залежить від чинника інтенсивності. Переходити енергія може тільки від тіла з більшим чинником інтенсивності до тіла з меншим чинником інтенсивності. У замкненій системі зміни можливі тільки тоді, і тільки доти, поки є різниця інтенсивностей, і при всіх процесах ця різниця меншає.

Про другий принцип енергетики або другий закон термодинаміки. Перетворення однієї відміни енергії в другу може бути між усіма відмінами, однак не всі вони мають однакову властивість до перетворення. Наприклад, усі відміни енергії можуть бути перетворені на теплову енергію, але претворити всю теплову енергію на яку небудь іншу не можна. Наприклад: 100 кілограмметрів дають тепла, що нагріває 230 грамів води на 1° С., але з цього тепла ми знову можемо здобути щонайменше 26 кілограмметрів роботи, тобто мало не 1/5.

Це правило стало за основу другого закону енергетики чи термодинаміки, що його визначили Карно і Клявізіус. За цим законом у замкненій системі тепло найхолоднішого тіла "саме собою" не зможе вже ніколи перетворитися на будь яку іншу відміну енергії. При всяких перетвореннях збільшується кількість бездіяльної, "мертвої" енергії. Така форма переміни енергії має назву ентропії (перетворення).

Про ентропію

Практично під ентропією треба розуміти ту частину теплової енергії, яка при даній температурі вже не може перетворитися на інші відміни енергії, тобто, частину тепла, що втратила властивість перетворюватися. Славнозвісний математик Пуанкаре сказав: "Ми констатуємо, що кінетична, потенційна, електрична та хемічна форми енергії напружено намагаються перей-

ти в енергію теплову. Отже, принцип Карно показує, що при всіх можливих перетвореннях, ці енергії завжди простують ніби од певного зниження якості, прямують до деградації". Як до того ще додати, що теплова енергія має властивість розсіюватися, то з того роблять висновок, що енергетичні процеси в природі мають певний напрям і вони не оборотні, бо при них енергію системи вже не можна перевести знову в енергію початкову, високої інтенсивності. Багато дослідників уважали за можливе перенести цей другий закон термодинаміки на Всесвіт і подали похмуру картину майбутньої "теплової смерті" Всесвіту.

Клявзіус характеризує цей стан так: "Робота, яка може бути зроблена силами природи, та яку містять у собі теперішні рухи небесних тіл, ступнево, дедалі більше перетворюватиметься в тепло. Тепло, переходячи весь час від теплішого до холоднішого тіла і намагаючись цим вирівняти різниці в температурі, ступнево прийде до такого стану, коли встановиться певна рівновага між наявними у всесвіті проміняєм теплом і теплом, що міститься в тілах (планетах)... Отже, ми повинні зробити висновок, що у всіх явищах природи сукупна величина ентропії завжди може лише збільшуватися, а не зменшуватися". З того виходить, що чим більше всесвіт наближається до стану, у якому ентропія доходить до свого максимуму, то більше зникають підстави до дальших змін. І коли такий стан був би досягнутий, то більше не відбувалися б ніякі переміни і всесвіт перебував би у мертвому стані (інерції). Здавалося, що знайдено закон природи, яким доводили, що у Всесвіті немає кругозвороту, і — Всесвіт щодалі, то більше міняє свій стан у напрямі до крайнього стану. Так твердила клясична фізика, що розглядала атом, як щось неподільне.

Після відкриттів Крукса, Ленарда, Бекереля, Резефорда та інших, стало відомо, що й атом розпадається, і, як всяка матерія, складається з протонів, електронів і енергії, яку тепер навчилися звільняти, розбивши атом. Стало відомо, що промениста енергія несе з собою й інертну масу. При чому 1 гр. маси відповідає 9.1020 енергій, або 2.15.10¹³ калорій променистої енергії.

Поліно дров що важить 2,5 кілогр. при цілковитій дезагрегації дало б кількість енергії, що дорівнюється енергії 112.000.000 тонн кам'яного вугілля.

З того фізики зробили висновок, що ні загальна кількість речовин (закон зберігання матерії), ні загальна кількість енергії (закон зберігання енергії), взяті нарівно, не сталі, а стала тільки сума того і того. Стало відомо також, що розпад радіоактивних речовин у природі йде в одному напрямку, складні атоми поступаються місцем перед простими, а маса перетворюється на променисту енергію, тобто, весь час точиться розтрощування речовин. Дж. Джінс, як представник новітньої фізики, малює кінець всесвіту трохи інакше, він каже: "Перетворення речовин на енергію відбуваються скрізь, але зворотнього перетворення немає ніде..." "Фабрика всесвіту рік від року старішає, руйнується і розпадається на шматки. Немає змоги зробити йому ні ремонту ні перебудови." "Кінцевий стан всесвіту полягатиме в тім, що ентропію вже не можна буде збільшити, ні перетворюючи елементи, ні перетворюючи атоми на енергію, бо кожний атом, що спроможний був перетворитися уже перетворився."

Таким чином, з того виходило б, що закон зберігання матерії не дійсний, бо матерія "пропадає", що

вона не стала, а тим більше не вічна. Щоправда, інші дослідники, як Больцман, Смолюховський та інші, висловили думку що у Всесвіті мусять бути умови, де діють інші фізичні закони, де ентропія меншає. Що другий закон термодинаміки втрачає своє значення, як основний закон фізики, бо він відноситься до одного часового процесу, до перехідного явища. "Можливо, що перші весняні квіти так само думають, що підсоння всесвіту щораз теплішає, бо протилежних осінніх змін вони ніколи не бачать і не переживають", — сказав Смолюховський. Ще Арреніус, а тепер і інші дослідники, доводив, що крім відомих нам додільних процесів розсіювання, деградації, витрачування енергії, повинні відбуватися процеси протилежного характеру, процеси догріні. Одні вважають, що ці процеси відбуваються в мряковищах світових просторів, а інші припускають, що цей процес відбувається скрізь, де йде перетворення маси у безформну радіацію. Увесь час точиться процес творення електронів із променистої енергії за рівняннями зворотними тим, що доводять до перетворення маси в енергію. Тепер на підставі вивчення космічного проміння, існує ще більше переконання, що в світових просторах справді відбуваються незнані нам процеси. Вважають, що відбуваються реакції углеродного циклу, а на зірках з високою температурою можлива реакція протона з дейтроном і утворення гелія.

Незалежно від того де відбуваються догріні процеси і незалежно від їхнього характеру, на підставі багатьох спостережень треба твердити, що такі процеси в природі діють, тому всі припущення про майбутню "смерть всесвіта" від деградації тепла не можна вважати науково обґрунтованими. Смерть може бути якоїсь планети (наприклад місяця), або навіть цілої системи (наприклад сонячної), лише не цілого всесвіту, але про це трохи згодом.

(Продовж. в наст. числі)

Просимо наших читачів, хто має зайві ч. 2 із "Нових Днів" і може їх продати чи замінити на інші числа, вислати їх нам за бажану винагороду.

Адміністрація

ПОВІДОМЛЕННЯ ПОШТОВОЇ КОНТОРИ

Поштова контора в Торонті просить повідомити наших читачів, щоб вони уважніш ставились до оплат листів (наліплювали марки відповідної вартості), бо це спричинює ряд непорозумінь і розчарувань. Листи перед висилкою треба зважити на пошті.

Розцінки на листи повітряною поштою:

1. Канада, США, Гаваї та вся Північна Америка (виключаючи групу 3) —

7 центів 1-ша унція

5 центів кожна наступна унція.

2. Об'єднане королівство та Півн. Ірландія, республіка Ірландія та Європа —

15 центів кожна ½ унції.

3. Бермуди, Зах. Індія, Мексико, Центральна та Півд. Америка —

10 центів кожна ½ унції.

4. Африка, Азія та Океанія —

25 центів кожна ½ унції.

Поштмайстер

Г. Г. Лавренс

КАНАДІЙСЬКА ВВІЧЛИВІСТЬ

У КОРЕЇ ВВАЖАЮТЬ ОБРАЗОЮ ЗГАДУВАТИ ІМ'Я БАТЬКІВ...

У КОРЕЇ ТА ІНШИХ АЗІЙСЬКИХ КРАЇНАХ ВЧАТЬ ДІТЕЙ НЕ ЗАТАЮВАТИ СВОЇХ ІМЕН ПЕРЕД СТРАХОМ МІЖ-ПЛЕМЕННОЇ БОРОТЬБИ. З ТОГО ЗВИЧАЮ, ЗАТАЮВАННЯ ІМЕН, ВИРІС СУЧАСНИЙ ЗВИЧАЙ, КАНАДІЙСЬКА ВВІЧЛИВІСТЬ, ВЗАЄМНЕ НАЗИВАННЯ СВОЇХ ІМЕН, ЩО ВКАЗУЄ НА ВЗАЄМНУ ПРИЯЗНЬ.

ТАК, ЯК БУЛО ВВІЧЛИВИМ У ТИХ ПРИМИТИВНИХ ЧА-САХ ПІДКРЕСЛЮВАТИ ПОВАГУ ВИСОКИМ ТА ПОВАЖНИМ ЛЮДЯМ, ТАК ВВІЧЛИВІСТЮ ТЕПЕР Є ПРИ ЗАЗНАЙОМЛЕН-НІ ОСІБ ВИЯВЛЯТИ ПОШАНУ ЦИМ ВАЖЛИВИМ ЛЮДЯМ, НАЗИВАЮЧИ ПЕРШИМ ІМ'Я ПОВАЖНІШОЇ ОСОБИ.

КОЛИ ЗАЗНАЙОМЛЮЄМО ЖІНКУ З ЧОЛОВІКОМ. — ЯК-ЩО ВОНИ Є РІВНИМИ ЩОДО СТУПНЯ СУСПІЛЬНОЇ ДРАБИ-НИ. — ПЕРЕВАГА ДАЄТЬСЯ ЖІНЦІ, І Є НОРМОЮ ПРЕДСТА-ВИТИ ЧОЛОВІКА ЖІНЦІ. АЛЕ КОЛИ ЧОЛОВІК Є КОРОЛЕВИ-ЧЕМ, КНЯЗЕМ ЧИ ВИСОКОПОСТАВЛЕНОЮ ОСОБОЮ, ТОДІ НЕХТУЄТЬСЯ ЦИМ ЗВИЧАЄМ І ВВІЧЛИВІСТЬ НАКАЗУЄ... ВІДСТУПИТИ ВІД НОРМИ І ПОВЕРНУТИСЬ ДО ДАВНІШОГО І БЕЗПЕЧНІШОГО ПРАВИЛА ЛЮДСТВА: ПІДКРЕСЛИТИ ПО-ШАНУ ПОВАЖНІШОЇ ОСОБИ.

Місце, заплачене
фірмою

Джон Лабат
Лімітед

G. Luke's Electrical Appliance Company

ХОЛОДИЛЬНИКИ КРОСЛЕЙ ШЕЛВАДОР, ЕЛЕКТРИЧНІ ТА ГАЗОВІ ПЕЧІ МОФЕТ, ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ, ПРАЛЬНІ МАШИНИ, ПИЛЕСМОКИ, МЕБЛІ ДЛЯ СПАЛЕНЬ ТА МЕШКАНЕВИХ КІМНАТ ТА БАГАТО ІНШИХ МЕБЛІВ, ПІЯНИНА ТА АКОРДІОНИ ТА ІНШЕ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.

Телефон: EM 8-9228

КУПУЙТЕ!

ПРОДАВАЙТЕ!

Доми, підприємства і всякі інші нерухомості за посередництвом найбільшого в Онтаріо українського бюро посередництва

R TESLIA — Real Estate

Бюро в Торонті:

863 Bloor St. W.,
OL 7525

575 Queen St. W.
EM 8-2646

2390 Bloor St. (коло Jane St.)
MU 8111

Бюро в Гамільтоні:

1294 King Str. East,
(Pir Майн)

Tel. 93559

Проводимо асекурацію від вогню, асекурацію авт тощо.

Обслуга чесна, скоро, фахова!

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВІШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ

ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: JU. 7193.

ГАРНІ Й ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio Furniture & Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холодильників, пральних машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ ОБСЛУГУ.

Наша адреса:

1529 Dupont St. Toronto, Ont.

Телефон: LL 0175